เทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนาน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: การวิเคราะห์ตามแนวคิดเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา[1]

THE GHOST FESTIVAL IN CHINA'S LINGNAN REGION AS INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: A FOLKLORISTIC NARRATIVE ANALYSIS

เหยา ซือฉี และหลี่ เจียอี๋
Yao Siqi and Li Jiayi
คณะเอเชียอาคเนย์ศึกษา มหาวิทยาลัยภาษาและการค้าต่างประเทศกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน
Faculty of Southeast Asian Studies, Guangdong University of Foreign Studies, P. R. China
E-mail: krisevaysq@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีนตามทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา โดยอาศัยวิธีการวิจัยเอกสารร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ แหล่งข้อมูลหลักประกอบด้วยตำราวิชาการ บทความวารสาร วิทยานิพนธ์ พงศาวดารคติชน และจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมระยะเวลาศึกษาย้อนหลังยี่สิบปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 ถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า เทศกาลสารทจีนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศจีน สามารถบรรลุการสืบทอดอย่างเป็นพลวัตผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา 3 มิติ ได้แก่ 1) เรื่องเล่าทางภาษา (เช่น คัมภีร์โบราณ ตำนานพื้นบ้าน ฯลฯ) 2) เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม (เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การลอยโคมน้ำ ฯลฯ) และ 3) เรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ (เช่น สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ รูปแบบเรื่องเล่าทั้งสามประเภทเชื่อมโยงประสานกัน ก่อเกิดเป็นระบบความทรงจำทางวัฒนธรรมในลักษณะสามมิติ ซึ่งช่วยธำรงความต่อเนื่องและพลวัตทางนวัตกรรมของวัฒนธรรม พร้อมทั้งร่วมกันประกอบขึ้นเป็นรูปแบบเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาแบบไตรภาค อันสะท้อนกลไกภายในของเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานในฐานะความทรงจำของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม , เทศกาลสารทจีน , หลิ่งหนาน , เรื่องเล่าทางคติชนวิทยา , การสืบทอดทางวัฒนธรรม

*Received September 2, 2026; Revised October 9, 2026; Accepted October 27, 2026

[1] งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงงานการแปลและการเผยแพร่ระหว่างประเทศแห่งมณฑลกวางตุ้งภายใต้ “โครงการแปลและวิจัย” ของสมาคมการแปลแห่งประเทศจีน (ชื่อโครงการ: การศึกษาการสร้างภาพลักษณ์เชิงวาทกรรมและคุณค่าการเผยแพร่ในยุคปัจจุบันของชาวจีนโพ้นทะเลกวางตุ้งในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์, หมายเลขโครงการ: TAC2026GDZD004) โดยรองศาสตราจารย์ ดร. เหยา ซือฉี นักวิจัยประจำสังกัดศูนย์วิจัยการแปลศึกษา มหาวิทยาลัยภาษาและการค้าต่างประเทศกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน
本研究受中国翻译协会‘译研工程’广东省翻译与国际传播项目资助（项目名称：南洋粤侨形象话语建构及其当代传播价值研究，项目编号：TAC2026GDZD004）。第一作者姚思琦副教授兼任广东外语外贸大学翻译学研究中心研究员。

ISSN 3057-076X (Online)

Abstract

This research article aims to examine the Chinese Ghost Festival in the Lingnan region of China through the theoretical framework of folkloristic narrative theory. The study employs documentary research and qualitative content analysis to collect and analyze data from academic books, journal articles, theses, folklore chronicles, and relevant historical archives. The documentary sources cover the period from 2000 to the present. The findings reveal that the Chinese Ghost Festival, as an element of China's intangible cultural heritage, achieves dynamic cultural transmission through the interaction of three dimensions of folkloristic narratives: (1) verbal narratives, including ancient texts and folk legends; (2) ritual and performative narratives, encompassing ancestral worship, floating lantern ceremonies, and other ritual practices; and (3) material and visual narratives, represented by cultural symbols and material expressions. These three narrative dimensions are interconnected and mutually reinforcing, forming a multidimensional system of cultural memory that sustains cultural continuity while facilitating innovation and adaptation. Collectively, they constitute a tripartite folkloristic narrative framework that illuminates the underlying mechanisms through which the Chinese Ghost Festival in the Lingnan region preserves, transmits, and reconstructs cultural memory as a form of intangible cultural heritage.

Keywords: Intangible cultural heritage , China's Ghost Festival , Lingnan region , Folkloristic narrative theory , Cultural inheritance

บทนำ

เทศกาลสารทจีนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage) ของประเทศจีน ซึ่งนิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในภูมิภาคหลิ่งหนาน[2] และมักถูกเรียกอีกชื่อว่า "เทศกาลภูตผี" (鬼节) หรือ "เทศกาลอุลลัมพนะ" (盂兰盆节) โดยมีต้นกำเนิดย้อนไปถึงกิจกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษในฤดูใบไม้ร่วงตั้งแต่สมัยก่อนราชวงศ์ฉิน (221-207 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ในปี ค.ศ. 2010 "งานมหกรรมอุลลัมพนะ[3]ของชาวแต้จิ๋ว" (潮人盂兰胜会) ซึ่งเป็นเทศกาลสารทจีนในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง ได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีรายชื่อเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ ในขณะที่ปี ค.ศ. 2014 "เทศกาลลอยโคมไฟในแม่น้ำ" (河灯节) ที่อำเภอจือหยวนแห่งเขตปกครองตนเองกวางสีจ้วงได้รับการบรรจุในทำเนียบขยายเช่นกัน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเทศกาลสารทจีนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องทั่วทุกหนแห่งในภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีน ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่มณฑลกวางตุ้ง เขตบริหารพิเศษฮ่องกง จนถึงเขตปกครองตนเองกวางสีจ้วง ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ที่มีประเพณีเทศกาลสารทจีนอันหลากหลาย ความแตกต่างของ

[2] ภูมิภาคหลิ่งหนาน คือ ภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ตอนใต้ของเทือกเขาหนานหลิ่งในประเทศจีน ครอบคลุมพื้นที่มณฑลกวางตุ้ง กวางสี ไหหลำ ฮ่องกง และมาเก๊า เป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์วัฒนธรรมกวางตุ้ง (cantonese)

[3] งานมหกรรมอุลลัมพนะ หรือประเพณีทิ้งกระจาด เป็นเทศกาลสำคัญในศาสนาพุทธมหายาน เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณไร้ญาติ ช่วยเหลือโปรดสัตว์รวมถึงวิญญาณที่ตกทุกข์ได้ยากให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากลำบาก

รูปแบบการปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ของภูมิภาคดังกล่าวจึงถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษาเปรียบเทียบอย่างลึกซึ้ง

ยิ่งไปกว่านั้น การสืบทอดวัฒนธรรมในวันเทศกาลคือรูปแบบการสืบทอดผ่านเรื่องเล่าและโครงสร้างเรื่องเล่าเชิงสามมิติของขนบธรรมเนียมประเพณี (Tian, 2015) หากพิจารณาจากทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา (folkloristic narrative theory) ซึ่งเป็นขอบเขตการวิจัยสหวิทยาการที่เชื่อมต่อระหว่างคติชนวิทยาและศาสตร์แห่งเรื่องเล่า โดยแก่นแท้แล้วคือการบรรลุการสร้างความหมาย (meaning construction) การสืบทอดระหว่างรุ่น (intergenerational transmission) และการผลิตซ้ำเชิงพลวัต (dynamic reproduction) ของวัฒนธรรมคติชนวิทยา ผ่านปฏิสัมพันธ์ของรูปแบบเรื่องเล่าแบบพหุมิติ (multidimensional narrative forms) สามรูปแบบ ได้แก่ เรื่องเล่าทางภาษา (linguistic narratives) เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม (behavioral narratives) และเรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ (material landscape narratives) (Tian, 2015)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับเทศกาลสารทจีนส่วนใหญ่พิจารณาเฉพาะตำนาน พิธีกรรม หรือภูมิทัศน์วัตถุภาพอย่างแยกจากกัน ซึ่งมีการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่าทั้งสามรูปแบบค่อนข้างน้อย และขาดงานวิจัยที่นำทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยามาวิเคราะห์กรณีศึกษาภูมิภาคหลิ่งหนานอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีนภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา โดยวิเคราะห์รูปแบบเรื่องเล่าสามประเภท ได้แก่ ภาษา พฤติกรรมในพิธีกรรม และภูมิทัศน์วัตถุภาพ เพื่อถอดรหัสความทรงจำทางคติชนวิทยาและคุณค่าทางวัฒนธรรมของเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนาน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงบูรณาการหลายมิติ ซึ่งช่วยให้การศึกษาในประเด็นนี้มีความครอบคลุมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีนตามแนวคิดทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา 3 รูปแบบ ได้แก่ เรื่องเล่าทางภาษา เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม และเรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ

การทบทวนวรรณกรรม

1. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2003) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประกอบด้วยประเพณีปากเปล่า เทศกาลคติชนและงานเฉลิมฉลองทางวัฒนธรรม และทักษะฝีมือดั้งเดิม ตลอดจนวัฒนธรรมที่มีพลวัตประเภทอื่น ๆ โดยมีลักษณะเฉพาะ 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นพลวัต ความเป็นชุมชน และความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว จี้ จงหยางและหวัง จิ้ง (Ji & Wang, 2023) ชี้ให้เห็นว่าการสืบทอดประเพณีคติชนจำเป็นต้องอาศัยการธำรงรักษาเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา กุ้ย เซิ่ง (Gui & Chen, 2021) เน้นย้ำว่าการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทเทศกาลเป็นผลลัพธ์จากความร่วมมือร่วมใจและการประสานผลประโยชน์ของภาคีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย วัฒนธรรมคติชนมิใช่ปรากฏการณ์ที่หยุดนิ่ง แต่มีธรรมชาติแห่งการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงเป็นนิตย์ อย่างไรก็ตาม การทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่างานวิจัยด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังมีข้อจำกัดทางทฤษฎี บทความนี้จึงอาศัยแนวเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยการสืบทอดวัฒนธรรมของเทศกาลสารทจีน อันจะช่วยสร้างระบบทฤษฎีสำหรับการวิจัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2. แนวคิดเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา

แนวคิดเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาเป็นกรอบทฤษฎีที่อธิบายว่าวัฒนธรรมถูกถ่ายทอดและสร้างความหมายผ่านการเล่าเรื่อง โดยจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ซึ่งมีกลไกการสืบทอดที่แตกต่างกัน ดังนี้ 1) เรื่องเล่าทางภาษา : เรื่องเล่ารูปแบบนี้แบ่งเป็นแบบมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร (Bi, 2019) ได้แก่ นิทานและตำนานพื้นบ้าน มีคุณลักษณะสะสมความหมายตามกาลเวลาและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน (Wang, 2021) 2) เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม : เรื่องเล่ารูปแบบนี้ใช้ท่าทางการปฏิบัติเป็นสื่อสัญลักษณ์หลัก (Dong & Cheng, 2003) มีลักษณะองค์รวมและเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน โดยมิใช่การกระทำของเฉพาะบุคคล (Cheng, 2001) 3) เรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ : เรื่องเล่ารูปแบบนี้ปรากฏชัดในเทศกาลและพิธีกรรม โดยอาศัยวัตถุและสถานที่เฉพาะทางวัฒนธรรมสร้างความหมาย สอดคล้องกับแนวคิดสัญลักษณ์วัฒนธรรมของ Geertz (1999) ซึ่งช่วยเชื่อมโยงมิติเวลาและพื้นที่ทำให้บรรยากาศเทศกาลมีความหมายลึกซึ้ง

สรุปได้ว่า เรื่องเล่าทั้งสามรูปแบบ (ภาษา พฤติกรรม และภูมิทัศน์วัตถุภาพ) ทำงานสอดประสานกันเพื่อสร้างความหมายทางวัฒนธรรม การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์เทศกาล ซึ่งช่วยให้เห็นกระบวนการสร้างความทรงจำและพลวัตของอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

3. เทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีน

งานวิจัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเทศกาลสารทจีนส่วนใหญ่มุ่งเน้นพื้นที่ระดับมณฑลหรือหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง เทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานยังคงเป็นประเด็นที่มีการศึกษาวิจัยเฉพาะทางอย่างจำกัด โดยมากเน้นศึกษาพิธีบูชาบรรพบุรุษและพิธีเซ่นไหว้ผีไร้ญาติในบางพื้นที่ของภูมิภาคหลิ่งหนาน เช่น หวัง เกิ่งหง (Wang & Tan, 2007) ได้ศึกษาประเพณีสารทจีนของชนเผ่าจ้วงในมณฑลกวางสี วิเคราะห์พิธีกรรมต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การเชิญวิญญาณ การปลดปล่อยดวงวิญญาณผู้ล่วงลับสู่สุคติและการรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัว เพื่ออธิบายความหมายแห่งการบูชาบรรพบุรุษและหน้าที่ทางสังคมในฐานะ “เทศกาลรวมญาติ” (团聚节) และ “เทศกาลพี่น้องสตรี” (姐妹节) ขณะที่หวง เหยียนฉวน (Huang, 2009) ได้วิจัยกรณีศึกษาเรื่องกิจกรรมโคมไฟส้มโอซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอหวังเหยาแห่งเมืองเฮ่อโจว เพื่อแสดงให้เห็นถึงนัยทางวัฒนธรรมทั้งด้านการขจัดภัยพิบัติ ด้านการส่งเสริมค่านิยมความกตัญญู ตลอดจนด้านความปรารถนาให้ฟ้าฝนเกื้อหนุนและเกิดความอุดมสมบูรณ์ ส่วนหลิวเต้าเซา (Liu, 2014) ได้ศึกษาคุณค่าสมัยใหม่ของประเพณีสารทจีน โดยวิเคราะห์พิธีกรรมบูชาระดับชาติและประเพณีการให้ทานวิญญาณเร่ร่อนระดับท้องถิ่น ฉิน เซียวฮวา (Qin, 2015) เปรียบเทียบระหว่างเทศกาลสารทจีนของชนเผ่าจ้วงในกวางสีกับชนเผ่าต่าย-นุง (Tày–Nùng ethnic groups) ในเวียดนาม โดยวิเคราะห์พร้อมจำแนกความเหมือนและความต่างในด้านกำเนิดพิธีกรรม และนัยทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผลงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ ขาดการเปรียบเทียบข้ามพื้นที่ ไม่ได้เจาะลึกถึงกลไกการสืบทอดวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัต และการปรับตัวของประเพณีให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่มีการนำทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยามาวิเคราะห์วัฒนธรรมของเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นช่องว่างทางวิจัยที่บทความนี้มุ่งเติมเต็มเพื่อเสริมสร้างความลึกซึ้งและความครอบคลุมให้กับงานวิจัยด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.การสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้กำหนดให้ “ตัวบทเรื่องเล่าเทศกาลสารทจีน” และแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ขอบเขตของเอกสารวิจัยครอบคลุมตำราวิชาการ บทความวารสาร วิทยานิพนธ์ พงศาวดารคติชน และจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นเอกสารภาษาจีนและภาษาอังกฤษเป็นหลัก มุ่งเน้นผลงานวิจัยในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2000 จนถึงปัจจุบัน) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและสังเคราะห์เอกสารประเภทต่าง ๆ ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก ดังนี้

1) สำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาของนักวิชาการจีน เช่น ปี้ ซูรี่หลิง (Bi, 2019) เถียน จ้าวหยวน (Tian, 2015) และกู้ จั๋วหลิงกับหวางฮุ่ยหลิง (Gu & Wang, 2024) โดยมุ่งเน้นที่รูปแบบเรื่องเล่า 3 มิติ ได้แก่ เรื่องเล่าทางภาษา เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม และเรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบทฤษฎีในการกำหนดขอบเขตและแนวคิดหลักของการวิจัย

2) ศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสารทจีนในเขตภูมิภาคหลิ่งหนาน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่มณฑลกวางตุ้ง กวางสี ไหหลำ ฮ่องกง และมาเก๊าของประเทศจีน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการศึกษา

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับสิ่งพิมพ์จากสำนักพิมพ์ที่มีความน่าเชื่อถือ และผลงานวิชาการจากวารสารที่ผ่านการกลั่นกรองคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลัก มีการคัดกรองข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ไม่ระบุแหล่งที่มาอย่างชัดเจน หรือขาดหลักฐานอ้างอิงออก เพื่อรับรองว่าหลักฐานการวิจัยถูกต้องและรัดกุม

2.การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์และสกัดสาระสำคัญ โดยยึดตามวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ล่วงหน้า งานวิเคราะห์ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนตามลำดับ ได้แก่ การระบุและตีความตัวบทเรื่องเล่า การวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ และการจำแนกข้อมูลเข้าสู่กรอบสามมิติของแนวคิดเรื่องเล่าทางคติชนวิทยา เพื่อให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐาน

3.การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในอนาคตหรือการนำไปใช้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีสารทจีนภายใต้บริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

1. เรื่องเล่าทางภาษาของเทศกาลสารทจีน

เรื่องเล่าทางภาษาประกอบด้วย 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ เรื่องเล่าแบบมุขปาฐะและแบบลายลักษณ์อักษร (Bi, 2019) เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเทพเจ้า ฯลฯ ซึ่งสามารถสืบทอดข้ามผ่านกาลเวลาและพื้นที่ โดยไม่สูญเสียหรือลดทอนความสำคัญลงตามกาลเวลา เรื่องเล่าทางภาษามีคุณสมบัติ 2 ประการ หากพิจารณาจากมิติด้านเวลา ประการแรก คือ การสั่งสมตามแนวเวลา (diachronic accumulation) เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวพร้อมความหมายจากรุ่นสู่รุ่น ประการที่สอง คือ การเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยเดียวกัน (synchronic

transformation) โดยเรื่องเล่าจะถูกสร้างขึ้นใหม่ตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และผนวกเอาความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้าไปอย่างต่อเนื่อง (Wang, 2021)

จากการวิเคราะห์พบว่า เรื่องเล่าทางภาษาว่าด้วยเทศกาลสารทจีนมุ่งเน้นไปที่ต้นกำเนิดและตำนาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน ในฐานะผลผลิตจากการหลอมรวมทางวัฒนธรรมของสามกระแสสำนักคิดหลัก ได้แก่ ลัทธิขงจื๊อ พระพุทธศาสนา และศาสนาเต๋า ด้วยเหตุนี้ ความหมายและเนื้อหาสาระของเทศกาลจึงมีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อแต่ละระบบ ดังนี้

1.1 เรื่องเล่าทางภาษาของเทศกาลสารทจีนในแง่ลัทธิขงจื๊อ

เทศกาลสารทจีนในแง่ลัทธิขงจื๊อคือเทศกาลเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งมีต้นกำเนิดจากขนบธรรมเนียมการบูชาบวงสรวงทางเกษตรกรรมในชนชาติจีนยุคโบราณ โดยวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน (เรียกว่า “เดือนเจ็ดครึ่ง” ในสมัยโบราณ) เป็นวันสำคัญสำหรับการสักการะบรรพบุรุษ กล่าวคือ “พิธีฉางในสารทฤดู” / “พิธีเซ่นไหว้ฤดูใบไม้ร่วง” (秋尝/秋日尝)[4] ของบรรพชนชาวจีนโบราณ ตามบันทึกในคัมภีร์ “หลี่จี้ • ระบอบปกครองแห่งกษัตริย์” 《礼记·王制》 ที่ระบุว่า “พิธีบูชาในศาลบรรพชนแห่งโอรสสวรรค์และบรรดาเจ้าแคว้นทั้งหลาย ได้แก่ พิธีเยว่[5]ในวสันตฤดู พิธีตี้[6]ในคิมหันตฤดู พิธีฉาง[7]ในสารทฤดู และพิธีเจิง[8]ในเหมันตฤดู” (天子诸侯宗庙之祭，春日礿，夏日禘，秋日尝，冬日烝) ในที่นี้ พิธีฉางในสารทฤดู หมายถึง ฤดูใบไม้ร่วงยามเก็บเกี่ยวธัญพืชใหม่เข้าลาน เหล่าผู้คนใช้ธัญญาหารใหม่มาเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษเป็นอันดับแรก เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีอย่างเรียบง่ายต่อ “การตอบแทนบุญคุณต้นกำเนิดไม่ลืมรากเหง้าที่มา” (报本反始) ซึ่ง “พิธีฉางในสารทฤดู” ไม่เพียงเป็นส่วนสำคัญสำหรับ “พิธีบูชาสี่ฤดูกาล” (四时祭祀) ในสมัยโบราณ (Wang, 2022) แต่ยังเป็นรากฐานลึกซึ้งทางจารีตพิธีและประเพณีที่หลอมรวมให้เทศกาลสารทจีนยุครุ่นหลังได้ผสมผสานกับขนบธรรมเนียมทางพระพุทธศาสนาและศาสนาเต๋าเข้าด้วยกัน

ลัทธิขงจื๊อยึดถือความกตัญญูกตเวทีเป็นหลัก โดยมีความเชื่อว่าการเซ่นไหว้บรรพบุรุษคือการบรรลุถึงขั้นสูงสุดของวิถีการสำนึกรู้คุณ หากพิจารณาจากระเบียบจักรวาล คัมภีร์ “โจวอี้ • อธิบายลำดับแผนผังกว้า[9]” 《周易·序卦传》 ได้กล่าวไว้ว่า “มีฟ้าและดินหลังจากนั้นจึงมีสรรพสิ่ง ... จากนั้นจึงมีบิดาและบุตร มีกษัตริย์และขุนนาง มีลำดับชั้นเบื้องบนและเบื้องล่าง” (有天地然后有万物……然后有父子有君臣、有上下) ซึ่งเป็นการวางรากฐานทางอภิปรัชญาตระหนักรู้อุปการคุณ เมื่อพิจารณาในแง่ภาคปฏิบัติ คัมภีร์ “หลี่จี้ • หลักแห่งการเซ่นไหว้บูชา” 《礼记·祭统》 ได้ชี้แจงไว้อย่างชัดเจนว่า “การปรนนิบัติบุพการีแก่บุตรกตัญญู มีหลักวิถี 3 ประการ คือ ยามมีชีวิตก็เลี้ยงดู ขณะล่วงลับก็จัดพิธีศพ เสร็จสิ้นพิธีศพก็ประกอบพิธีเซ่นไหว้” โดยกำหนดให้การเซ่นไหว้บูชาเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการปฏิบัติความกตัญญูกตเวทีในระเบียบพิธีกรรมแห่งชีวิตมนุษย์

---

[4] “พิธีฉางในสารทฤดู” หรือ “พิธีเซ่นไหว้ฤดูใบไม้ร่วง” (秋尝) หมายถึง การนำผลผลิตที่เก็บเกี่ยวในฤดูใบไม้ผลิถวายเซ่นไหว้บรรพบุรุษ แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ รวมถึงการขอบคุณที่ผูกพันระหว่างการแสดงความเคารพผู้อาวุโสและเชื่อมโยงด้วยวิถีธรรมชาติ

[5] พิธีเยว่ (礿) คือ พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษขอพรให้พืชพันธุ์เจริญงอกงามเริ่มต้นปีในช่วงฤดูใบไม้ผลิ

[6] พิธีตี้ (禘) คือ พิธีบวงสรวงใหญ่เพื่อรำลึกบูชาบรรพชนหรือต้นตระกูลในช่วงฤดูร้อน

[7] พิธีฉาง (尝) คือ พิธีถวายผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้แก่บรรพบุรุษในฤดูใบไม้ร่วง

[8] พิธีเจิง (烝) คือ พิธีบูชาบรรพบุรุษที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองตลอดปีในช่วงฤดูหนาว

[9] กว้า (卦) หมายถึง สัญลักษณ์เส้นขีดที่ใช้อธิบายธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลง และการทำนาย เป็นรากฐานของคัมภีร์อี้จิง ฮวงจุ้ย และวิชาพยากรณ์ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดธรรมชาติและจักรวาลวิทยา

ยิ่งไปกว่านั้น คัมภีร์ “เสี้ยวจิง • บันทึกการประพฤติความกตัญญู” 《孝经·孝纪行》ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า “การปรนนิบัติบุพการีแก่บุตรกตัญญู ยามปกติที่พำนักอยู่ก็ต้องแสดงความเคารพต่อบุพการีอย่างถึงที่สุด ยามเลี้ยงดูก็ต้องทำให้บุพการีมีความสุขรื่นรมย์อย่างถึงที่สุด ยามป่วยไข้ก็ต้องใส่ใจห่วงใยบุพการีอย่างถึงที่สุด ยามล่วงลับก็ต้องแสดงความอาลัยต่อบุพการีอย่างถึงที่สุด ยามเซ่นไหว้บูชาก็ต้องสำรวมเคร่งครัดอาลัยต่อบุพการีอย่างถึงที่สุด เมื่อทั้งห้าประการครบถ้วนแล้ว จึงจะสามารถปรนนิบัติบุพการีได้สมบูรณ์” โดยกำหนดให้ “การเซ่นไหว้” เป็นหนึ่งในสภาวะสูงสุดแห่งการปรนนิบัติต่อบุพการี พร้อมทั้งเน้นย้ำว่าการเซ่นไหว้บูชาจะต้องกระทำด้วยความจริงจัง เคร่งครัด และเคารพยำเกรงอย่างถึงที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว พิธีการเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษในเทศกาลสารทจีนจึงมีนัยหมายถึงที่ยึดเหนี่ยวพึ่งพิงทางความรู้สึกของมนุษยสัมพันธ์ และมีบทบาทในฐานะสื่อกลางถ่ายทอดความเป็นจริงแห่งหลักจริยธรรมของลัทธิขงจื๊อ ระบบจารีตพิธีอันเคร่งครัดน่าเกรงขามได้ถ่ายทอดจิตวิญญาณแห่งวิถีความกตัญญูว่าด้วย “การระมัดระวังในการจัดงานศพวาระสุดท้ายและระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปไกล” ให้เป็นรูปธรรมโดยการปฏิบัติเชิงสั่งสอนขัดเกลา ส่งเสริมให้สำนึกบุญคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ตลอดจนเสริมสร้างระเบียบลำดับขั้นแห่งวงศ์ตระกูลกับหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมและจริยธรรมในมนุษยสัมพันธ์ให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ตอกย้ำรากฐานให้เทศกาลนี้มีแนวโน้มเป็นไปอย่างเคร่งขรึมน่าเคารพและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง (Zhou, 2017)

1.2 เรื่องเล่าทางภาษาของเทศกาลสารทจีนในแง่พระพุทธศาสนา

เทศกาลสารทจีนในมิติทางพระพุทธศาสนาหรือเรียกว่า เทศกาลอุลลัมพนะ (盂兰盆节 Ullambana Festival) นั้น ภายหลังพระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้าสู่ประเทศจีน พบว่าเทศกาลดังกล่าวประจวบกับการจัดพิธีกรรมในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ “อุลลัมพนสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัส” 《佛说盂兰盆经》 ได้อธิบายไว้ว่า คำว่า “อุลลัม” (盂兰) หมายถึง “แขวนห้อยหัว” (倒悬)[10] ใช้เปรียบถึงความทุกข์ทรมานในนรกภูมิ ส่วนคำว่า “พนะ” ทับศัพท์เป็นภาษาจีนว่า “盆 pén” หมายถึง “กระจาด” ซึ่งเป็นภาชนะสำหรับใส่เครื่องถวายบูชา ดังนั้น “อุลลัมพนะ” (盂兰盆) จึงมีความหมายว่า “ภาชนะช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ทรมานจากการถูกแขวนกลับหัว” และขยายความหมายมาเป็นการใช้ภาชนะบรรจุวางผลไม้ล้ำค่านานาชนิดหลากหลายรสชาติถวายบูชาแด่พระพุทธและหมู่พระภิกษุสงฆ์ อาศัยบุญกุศลนี้ช่วยโปรดทุกสรรพสัตว์ที่กำลังทุกข์ทรมานในนรกภูมิให้รอดพ้น

ตำนานที่ปรากฏในคัมภีร์ “อุลลัมพนสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัส” กล่าวว่า พระศากยมุนีพุทธเจ้ามีลูกศิษย์สำคัญคนหนึ่งนามว่า “พระโมคคัลลานะ” ซึ่งมารดาของท่านครั้งมีชีวิตอยู่ได้ก่ออกุศลกรรม ทำให้หลังจากสิ้นชีวิตจึงตกลงสู่นรกภูมิและไร้หนทางหลุดพ้น พระโมคคัลลานะจึงวอนขอวิธีการช่วยเหลือมารดาจากพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงชี้แนะให้จัดเตรียมพิธีถวายบูชาภัตตาหารแด่หมู่พระภิกษุสงฆ์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 โดยอาศัยอำนาจการบำเพ็ญปฏิบัติธรรมของหมู่พระภิกษุสงฆ์เพื่อช่วยโปรดดวงวิญญาณภูตผีให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานในนรกภูมิ พิธีกรรมนี้เริ่มแพร่หลายจนเป็นที่นิยมตั้งแต่การจัดงานบุญสันนิบาตช่วยโปรดมารดาของพระโมคคัลลานะในช่วงยุคราชวงศ์เหนือ (ค.ศ. 386–581) และราชวงศ์ใต้ (ค.ศ. 420–589) เป็นต้นมา ตามบันทึกใน “พงศาวดารพระพุทธเจ้าและพระสังฆราช” 《佛祖统纪》ระบุว่า พระเจ้าเหลียงอู่ตี้ (รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์เหลียง) ทรงจัดพิธีอุลลัมพนสันนิบาตขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาบรรดาจักรพรรดิและเหล่าพสกนิกรในรุ่นหลังส่วนใหญ่มักยึดถือปฏิบัติตามระบบธรรมเนียมนี้สืบต่อกันมา เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณความกรุณาของบิดามารดาและบรรพบุรุษ

[10] แขวนห้อยหัว (倒悬) คือ การเปรียบเปรยดวงวิญญาณและสรรพสัตว์ที่ทุกข์ทรมานในอบายภูมิ เสมือนถูกแขวนห้อยกลับหัว ไม่อาจพ้นจากบ่วงแห่งกรรมได้ด้วยตนเอง

ยิ่งไปกว่านั้น คัมภีร์ “อุลลัมพนสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัส” ได้ระบุเพิ่มเติมว่า พุทธศาสนิกชนควรจัดพิธีอุลลัมพนะถวายบูชาแด่พระพุทธและพระสงฆ์ในทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 จะเห็นได้ว่า เทศกาลนี้เน้นย้ำการถวายบูชาภัตตาหารแก่หมู่พระภิกษุสงฆ์ เพื่ออาศัยบุญกุศลของพระสงฆ์มาช่วยโปรดญาติและบรรพบุรุษผู้ล่วงลับให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมาน แนวคิดเรื่อง “การโปรดสงเคราะห์ผู้ล่วงลับ” นี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับขนบการเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวจีน (Zhang & Mao, 2022) ด้วยเหตุนี้ เทศกาลสารทจีนจึงเป็นที่ยอมรับอย่างรวดเร็วจากประชาชน และได้เติมเต็มสีสันทางศาสนาให้แก่การโปรดดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ

1.3 เรื่องเล่าทางภาษาของเทศกาลสารทจีนในแง่ศาสนาเต๋า

เทศกาลสารทจีนในแง่ศาสนาเต๋าคือวันคล้ายวันประสูติของเทพแห่งปฐพี โดยศาสนาเต๋าเป็นผู้กำหนดตั้งชื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีนให้เป็น “เทศกาลสารทจีน” ทั้งนี้ หลักฐานเชิงประจักษ์ปรากฏครั้งแรกในคัมภีร์ “ต้าเซี่ยนจิง” 《大献经》 ซึ่งเป็นคัมภีร์ชิ้นเอกแห่งศาสนาเต๋าในช่วงยุคราชวงศ์เหนือและราชวงศ์ใต้ ต่อมาความเชื่อนี้ได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากขึ้นในยุคราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618–907) คัมภีร์ดังกล่าวได้บันทึกระบบโครงสร้างเทศกาล “สามเทศกาล” (三元) ไว้ ได้แก่ เทศกาลซ่างหยวน (上元)[11] (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) เทศกาลจงหยวน (中元)[12] (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) และเทศกาลเซี่ยหยวน (下元)[13] (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) ซึ่งสอดคล้องกับเทพเจ้าเทียนกวน (เทพแห่งนภา 天官) เทพเจ้าตี้กวน (เทพแห่งปฐพี 地官) และเทพเจ้าสุ่ยกวน (เทพแห่งวารี 水官) ตามลำดับ รวมเรียกว่า “สามมหาเทพเจ้า” (三官大帝) (Zheng, 2010; Kawaguchi & Bi, 2019; Lv, 2020) ในความเชื่อตามศาสนาเต๋า “สามมหาเทพเจ้า” ถือเป็นตัวแทนที่จักรพรรดิสวรรค์ส่งมาประจำการอยู่บนโลกมนุษย์ โดยจะทรงตรวจสอบชำระบาปบุญคุณโทษของโลกมนุษย์ในวันทั้งสามวาระ ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของทั้งสามเทพสามารถสรุปรวมได้ว่า “เทพแห่งนภาประทานพร เทพแห่งปฐพีอภัยโทษบาป เทพแห่งวารีขจัดเคราะห์ร้าย” (天官赐福、地官赦罪、水官解厄)

เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ซึ่งเป็นวันคล้ายวันประสูติของเทพแห่งปฐพี หรือที่เรียกว่า “เทศกาลจงหยวน” เทพองค์นี้จะทรงเปิดประตูนรก หมู่มวลภูตผีจึงสามารถออกจากยมโลกได้ชั่วคราว ภูตที่มีผู้ดูแลจะหวนกลับบ้านเพื่อชุมนุมรวมญาติ ส่วนผีที่ไร้ญาติติดต่อจะร่อนเร่ในโลกมนุษย์ หมู่ประชาชนนิยมเรียกกันติดปากว่า “เทศกาลภูตผี” (Gao, 2005) ด้วยเหตุดังกล่าว ศาสนาเต๋าจึงจัดพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติของเทพแห่งปฐพีและปลดปล่อยดวงวิญญาณผู้ล่วงลับสู่สุคติ ในหมู่ประชาชนจะจัดงานอาหารเจเซ่นไหว้บรรพบุรุษ กราบไหว้หลุมฝังศพ ลอยโคมไฟในแม่น้ำ รวมถึงให้ทานอาหารแก่วิญญาณเร่ร่อน

---

[11] เทศกาลซ่างหยวน (上元) เป็นวันคล้ายวันประสูติของเทพแห่งนภา (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) ประกอบพิธีกรรมเพื่อการประทานพรเป็นสำคัญ รู้จักกันทั่วไปในชื่อ “เทศกาลหยวนเซียว” (元宵节) หรือ “เทศกาลโคมไฟ” ถือเป็นวันสิ้นสุดช่วงการเฉลิมฉลองตรุษจีน มีประเพณีหลักคือการชมโคมไฟ การชมจันทร์ในคืนวันเพ็ญ การแก้ปริศนาโคมไฟ และการรับประทานขนมบัวล้อ เป็นต้น

[12] เทศกาลจงหยวน (中元) หรือเทศกาลสารทจีน เป็นวันคล้ายวันประสูติของเทพแห่งปฐพี (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) ตามบันทึกในคัมภีร์เต๋าระบุว่า วันนี้เทพแห่งปฐพีจะเสด็จลงสู่โลกมนุษย์ เพื่อใช้สิทธิอำนาจแห่งการอภัยบาปช่วยดวงวิญญาณผู้วายชนม์

[13] เทศกาลเซี่ยหยวน (下元) เป็นวันคล้ายวันจุติแห่งมหาเทพวารี (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) จุดมุ่งหมายเพื่อปลดเปลื้องเคราะห์ร้าย ขจัดระงับภัยพิบัติและภัยพิษทั้งปวงแก่มวลชน

เพื่ออธิษฐานขอให้เทพแห่งปฐพีอภัยบาป และบรรพบุรุษสุขสงบปลอดภัย หลังสมัยราชวงศ์ถังเป็นต้นมา ศาสนาเต๋ากำหนดเทศกาลสารทจีนขึ้นอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้ธรรมเนียมต่าง ๆ ของเทศกาลนี้เริ่มเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น (Chen & Chen, 2019) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกเริ่มเทศกาลอุลลัมพนะอาจปราศจากความสัมพันธ์กับเทศกาลสารทจีน แต่เนื่องจากทั้งสองเทศกาลตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ทำให้ซ้อนทับและค่อย ๆ ผสานกลมกลืนแทรกซึมเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งดูดซับเอาองค์ประกอบของประเทศจีนและจารีตประเพณีท้องถิ่นทั้งหลาย จนกระทั่งได้ร่วมกันหล่อหลอมกลายเป็น “เทศกาลสารทจีน” ในรูปแบบเชิงผสมผสานดังในยุคหลัง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เทศกาลสารทจีนเป็นเทศกาลที่มีรากฐานหยั่งลึกอยู่ในขนบธรรมเนียมเซ่นไหว้บรรพบุรุษช่วงเก็บเกี่ยวในฤดูใบไม้ร่วงของชนชาติจีนโบราณ พร้อมทั้งได้บูรณาการ “พิธีถือศีลกินเจแห่งเทศกาลอุลลัมพนะ” (盂兰盆斋会) ทางพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อเรื่อง “เทศกาลสารทจีน” ของศาสนาเต๋าผสานหลอมรวมเข้าด้วยกัน (Zhang, 2019) โดยรากฐานทางวัฒนธรรมของเทศกาลนี้อยู่ที่การบูชาสักการะบรรพบุรุษและระบบจารีตพิธีซึ่งยึดวิถีความกตัญญูกตเวทีเป็นแก่นหลักตามลัทธิขงจื๊อ ในขณะที่พิธีอุลลัมพนะทางศาสนาพุทธได้หล่อหลอมเทศกาลนี้ให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อปลดปล่อยดวงวิญญาณ ผู้ล่วงลับสู่สุคติและแนวคิดเรื่องการช่วยไถ่บาปให้พ้นจากทุกข์ ส่วนศาสนาเต๋าได้สร้างกรอบความเชื่อและฐานคติทางโหราศาสตร์สำหรับเทศกาลนี้ขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยหลักคำสอนเรื่อง “เทพแห่งปฐพีอภัยโทษบาปในเทศกาลสารทจีน” (中元地官赦罪) อย่างไรก็ตาม ลัทธิขงจื๊อ พระพุทธศาสนา และศาสนาเต๋า ได้หลอมรวมเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านพิธีกรรมปฏิบัติ แนวคิดทางหลักจริยธรรม และแก่นแท้ทางความเชื่อ ก่อให้เกิดทัศนภาพทางคติชนที่มีวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีนเป็นจุดเชื่อมโยง อันประกอบด้วยการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การอุทิศส่วนกุศลผู้ล่วงลับ และการโปรดสรรพสัตว์ ให้หลุดพ้นอย่างไร้ซึ่งการแบ่งแยก สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการหลอมรวม “สามศาสนาเป็นหนึ่งเดียว” (三教合一) อันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม

2. เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรมของเทศกาลสารทจีน

ต่อง หน่ายปินและเฉิง เฉียง (Dong & Cheng, 2003) ได้เสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง “โครงร่างว่าด้วยเรื่องเล่าพื้นบ้าน” 《民间叙事论纲》 ว่า “เรื่องเล่าผ่านพฤติกรรมในพิธีกรรมทางคติชน หมายถึง การเล่าเรื่องที่ใช้การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นสื่อกลางหลัก” งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่ขอบเขตของการแสดงทางคติชน โดยวิเคราะห์กิริยาท่าทางของร่างกายเพื่อถอดรหัสสัญญาณทางวัฒนธรรมและรูปแบบพฤติกรรมตามความเชื่อพื้นบ้านที่ถูกส่งผ่าน ซึ่งเฉิง เฉียง (Cheng, 2001) ได้เน้นย้ำเพิ่มเติมในบทความวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมการเซ่นไหว้และเรื่องเล่าผ่านพฤติกรรมพื้นบ้าน” 《祭祀与民间行为叙事》 ว่าเรื่องเล่าผ่านพฤติกรรมของกลุ่มชนมีลักษณะเด่นที่สำคัญในด้านความเป็นองค์รวม กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องมิได้เป็นปัจเจกบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น (เช่น กลองใบเดียวหรือผู้แสดงคนเดียว) แต่จะต้องเป็นหมู่คณะที่ทำงานร่วมกันอย่างสอดประสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า พิธีกรรมหลักในเทศกาลสารทจีนโดยทั่วไปประกอบด้วยสามขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การต้อนรับบรรพบุรุษ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และการอำลาบรรพบุรุษ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่แสดงออกถึงการเคารพบูชาบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันกลมเกลียวระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอีกด้วย (Wang et al., 2023) เนื่องจากภูมิภาคหลิ่งหนานของประเทศจีนเป็นดินแดนกว้างใหญ่ไพศาลและมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รูปแบบพิธีกรรมและประเพณีของเทศกาลสารทจีนจึงแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

การเซ่นไหว้บรรพบุรุษเป็นพิธีกรรมหลักสำหรับเทศกาลสารทจีน มีจุดเริ่มต้นซึ่งสามารถสืบย้อนไปถึงบันทึกในคัมภีร์ “หลี่จี้ • ระเบียบดิถีแห่งรอบเดือน” 《礼记·月令》 ว่า “เดือนแรกแห่งสารทฤดูเกษตรกรเริ่มเก็บเกี่ยวเมล็ดธัญพืช จักรพรรดิทรงลิ้มรสเสบียงธัญญาหารที่เก็บเกี่ยวใหม่ ก่อนลิ้มรสต้องนำไปถวายบูชา ณ ศาลบรรพชน” ชาวภูมิภาคหลิ่งหนาน โดยทั่วไปเชื่อว่า บรรพบุรุษจะหวนกลับบ้านเยี่ยมเยือนบุตรหลานในช่วงเทศกาลสารทจีน กิจกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษจึงมีความเคร่งครัดจริงจังเป็นพิเศษ

2.1.1 เครื่องถวายบูชาเซ่นไหว้บรรพบุรุษและการจัดเตรียมด้านพื้นที่เวลา

เครื่องเซ่นไหว้มักประกอบด้วยเครื่องใช้ในยมโลก เช่น เงินทอง เงินหยวนเป่า[14] ธูปเทียน กระดาษเงินกระดาษทอง ฯลฯ ตลอดจนปลาทั้งตัว ไก่ทั้งตัว เนื้อหมูย่าง ข้าวสวย เหล้าสุรา ผลไม้ (เช่น ส้ม แอปเปิล ส้มโอ ฯลฯ บางเขตพื้นที่มีข้อห้ามใช้ลูกสาลี่และกล้วย) เวลาในการเซ่นไหว้บูชามีข้อกำหนดกฎเกณฑ์อย่างเฉพาะเจาะจง การไหว้สักการะดวงวิญญาณผู้ล่วงลับโดยทั่วไปมักดำเนินการหลังจากช่วงบ่าย 14.00 น. โดย 15.00 น. ถึง 17.00 น. เป็นช่วงยามที่ดีประเสริฐ หากในบ้านมีป้ายวิญญาณบรรพบุรุษ โดยส่วนมากจะเซ่นไหว้บูชาก่อนในช่วงเที่ยงวัน 11.00 น. ถึง 13.00 น.

2.1.2 สถานที่และขั้นตอนการเซ่นไหว้บูชา

สถานที่เซ่นไหว้บูชาสามารถแบ่งเป็นการเซ่นไหว้ที่บ้านและเซ่นไหว้ที่หลุมศพ ยามเซ่นไหว้ที่บ้านต้องอัญเชิญป้ายวิญญาณบรรพบุรุษออกมา ทำพิธีกราบไหว้ก้มศีรษะลงคำนับโดยยึดหลักผู้ใหญ่ผู้น้อยตามลำดับอาวุโสในตระกูล เพื่ออธิษฐานขอพรให้สงบสุขปลอดภัย สำหรับครอบครัวที่ไม่มีศาลบรรพชนหรือป้ายวิญญาณ สามารถเดินทางไปสุสานเพื่อดำเนินการเซ่นไหว้ที่หลุมศพ โดยจัดวางเรียงเครื่องถวายเซ่นไหว้ที่หน้าป้ายหลุมศพ เช่น อาหารกับข้าว ถ้วยตะเกียบ จอกสุรา น้ำชา ฯลฯ และจุดธูปสามดอกแสดงความเคารพ กระบวนการเซ่นไหว้บรรพบุรุษในเขตพื้นที่หลิ่งหนานมีความพิถีพิถัน โดยมีขั้นตอนหลักดังต่อไปนี้

(1) บุคลิกภายนอกเรียบร้อยสำรวม: ล้างมือให้สะอาด สวมเครื่องนุ่งห่มเป็นระเบียบเรียบร้อย สง่างามน่าเคารพ หลีกเลี่ยงการใช้สีสันแดงฉูดฉาด (2) การจุดธูปและจุดเทียน : เริ่มจากจุดเทียนให้ติดไฟก่อน จากนั้นจึงจุดธูป (3) การกราบไหว้ถวายธูป: แต่ละคนถือธูปสามดอก ก่อนอื่นให้กราบไหว้ฟ้าดิน จากนั้นจึงกราบไหว้แผ่นป้ายวิญญาณบรรพบุรุษ และที่ประดิษฐานเทพเจ้า (4) การถวายสุราและถวายชา: ถวายความเคารพด้วยสุราและชาอย่างละสามครั้ง และสาดอย่างเบามือลงบนพื้นดินเล็กน้อย (5) การแจ้งบอกกล่าวและอธิษฐานขอโชคลาภ: อธิษฐานบอกกล่าวด้วยเสียงเบาว่า “วันนี้วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 7 ลูกหลานขอเซ่นไหว้สักการะ อัญเชิญบรรพบุรุษกลับบ้านเพื่อรับประทานอาหาร ขอให้คุ้มครองทั้งครอบครัวให้ปลอดภัยร่มเย็น” (6) การเผาทรัพย์จำลอง: เผากระดาษเงินกระดาษทอง เสื้อผ้ากระดาษในถาดหรือถัง ระหว่างเผาห้ามเหยียบย่ำหรือใช้เท้าเขี่ยกองเพลิงโดยเด็ดขาด (7) เสร็จสิ้นพิธีกรรม: หลังจากรอจนธูปไหม้หมดแล้ว ประกอบพิธีไหว้สามครั้ง เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรม

2.1.3 การทำทานโปรดดวงวิญญาณไร้ญาติ

ภายหลังพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษ มักมีประเพณีถวายอาหารแก่ดวงวิญญาณเร่ร่อนไร้ญาติดูแล ดังนี้ (1) จัดวางอาหารกับข้าว สุราน้ำดื่มอย่างเรียบง่ายที่ปากทางประตูหรือริมถนน (2) ปักธูปจำนวนหลายดอกลงบนพื้นดิน (3) เผากระดาษเงินกระดาษทองและเสื้อผ้ากระดาษจำนวนเล็กน้อย (4) อธิษฐานภายในใจว่า

[14] เงินหยวนเป่า (元宝) คือทองคำแท่งหรือเงินตำลึงจีนที่นำมาหล่อขึ้นรูป มีลักษณะปลายโค้งสูงสองข้างรูปร่างคล้ายเรือ ที่ด้านข้างนิยมแกะสลักลวดลายมงคลแบบต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์มงคลสื่อถึงความมั่งคั่งร่ำรวย เจริญรุ่งเรือง และมีกินมีใช้

“บริจาคมอบทานแก่ดวงวิญญาณเร่ร่อน จงรับไปบริโภคตามสมควร อย่ารังควานสมาชิกในครอบครัว”

(5) เสร็จสิ้นพิธีเก็บกวาดให้สะอาดเรียบร้อย

พิธีกรรมนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยลำดับการเคลื่อนไหวของร่างกายและการจัดเตรียมด้านพื้นที่ในช่วงเวลาอันเข้มงวด มีโครงสร้างเรื่องเล่าแบบ “การอัญเชิญบรรพบุรุษ-การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ-การอำลาบรรพบุรุษ” ผ่านขั้นตอนการถวายบูชาดวงวิญญาณเร่ร่อนไร้ญาติ ได้แผ่ขยายหลักจริยธรรมระดับครอบครัวไปสู่ความเอื้ออาทรทางสังคมต่อดวงวิญญาณผู้ล่วงลับที่ร่อนเร่พเนจร สะท้อนความปรองดองกลมกลืนระหว่างมนุษย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และระเบียบแห่งธรรมชาติ

2.2 การลอยกระทง

ชาวประมงในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลของมณฑลไหหลำนิยมปล่อย “กระทงลอยน้ำ” ลงในพื้นที่แหล่งน้ำในช่วงเทศกาลสารทจีน เพื่อต้อนรับและชี้นำทางดวงวิญญาณผู้ล่วงลับ พร้อมทั้งเชื้อเชิญให้มารับเครื่องเซ่นไหว้จากการบูชา โดยกระทงลอยน้ำส่วนใหญ่ทำเป็นรูปทรงพระราชวังด้วยการปะติดกระดาษ วางเทียนที่จุดไฟไว้ภายใน และจัดเตรียมพร้อมกับ “ธงโปรดสัตว์” (普渡旗) ที่เขียนด้วยพู่กันเป็นตัวอักษรเช่นว่า “เฉลิมฉลองเทศกาลสารทจีน” (庆赞中元) “มหาทานอุลลัมพนะ” (广施盂兰) ตลอดจนชื่อสกุลของผู้ปล่อยโคม ในหมู่ประชาชนเชื่อว่า ยิ่งกระทงลอยน้ำออกไปไกล ก็ยิ่งสามารถฝากฝังให้ขจัดไล่สิ่งชั่วร้าย หลบเลี่ยงภัยพิบัติ และปกป้องคุ้มครองให้สงบสุขปลอดภัยได้มากขึ้น

2.3 การลอยโคมแม่น้ำ

ในมณฑลกวางสี มีประเพณีจัดงาน “เทศกาลลอยโคมแม่น้ำและการขับร้อง” (河灯歌节) (วันขึ้น 12-14 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) ในช่วงเทศกาลสารทจีน มวลประชาชนจะสร้างโคมลอยน้ำรูปทรงหลากหลาย อาทิ รูปแบบมังกรและหงส์ เทพเซียนและอสุรกาย ดอกไม้และพืชพรรณ ธัญพืชทั้งห้า ฯลฯ จากนั้นในยามค่ำคืนจะปล่อยให้ล่องลอยไหลลงสู่แม่น้ำจือเจียงและแม่น้ำสายอื่น ๆ ก่อเกิดเป็นทัศนียภาพโคมนับหมื่นดวงลอยไปตามลำน้ำ เพื่อสะท้อนความอาลัยต่อบรรพบุรุษและฝากฝังความปรารถนารำลึกในการอธิษฐานภาวนาขจัดเคราะห์ภัย ต่างจากการบูชาในมณฑลไหหลำที่เน้นพิธีกรรมเซ่นไหว้เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้งานเฉลิมฉลองเทศกาลสารทจีนในมณฑลกวางสียังได้ผสานกิจกรรมหลากหลายเข้าไว้ด้วยกันเพิ่มเติม เช่น การร้องเพลงโต้ตอบทั้งกลางวันและกลางคืน การประกวดแข่งขันพื้นบ้าน (เช่น การเชิดสิงโต การเชิดมังกร กายกรรมไต่เสาไม้ไผ่ การชนไก่ และอื่น ๆ) ตลอดจนการค้าขายแลกเปลี่ยนในตลาดนัด ทำให้พิธีกรรมทางศาสนากลายเป็นงานรื่นเริงครึกครื้นของชุมชนและลานพื้นที่ปฏิสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การลอยละล่องของโคมลอยน้ำยังแสดงถึงเส้นทางสู่การกลับคืนของดวงวิญญาณ ในขณะที่การร้องเพลงโต้ตอบนั้นใช้ศิลปะทางวาจาสร้างการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าขึ้นใหม่อีกครั้ง ถือเป็นตัวอย่างที่มีชีวิตชีวาซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงหลักจริยธรรมชนบทพื้นบ้าน รูปแบบเศรษฐกิจ และความทรงจำร่วมภายในเขตพื้นที่ภูเขาทางภาคเหนือของกวางสี

2.4 การปล่อยโคมลอยฟ้า

โคมลอยฟ้า เรียกอีกชื่อว่าโคมขงเบ้ง เล่าขานกันว่ามีต้นกำเนิดมาจากเครื่องมือสื่อสารทางการทหารของจูกัดเหลียงในสมัยสามก๊ก ภายหลังค่อย ๆ วิวัฒนาการเป็นพิธีกรรมอธิษฐานขอพรในหมู่ประชาชนทั่วไป ในบางพื้นที่ของมณฑลไหหลำมีประเพณีการปล่อยโคมลอยฟ้าในช่วงเทศกาลสารทจีน โคมลอยฟ้าที่ไต่ระดับขึ้นสู่ก้อนเมฆเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปิดเส้นทางสัญจรสายหนึ่งในอากาศเพื่อให้ดวงวิญญาณผู้ล่วงลับซึ่งเสียชีวิตฉับพลันหรือวิญญาณที่ไม่สามารถข้ามผ่านลำน้ำได้เดินทางขึ้นสู่สวรรค์ ซึ่งฝากฝังการอุทิศบุญกุศลแก่ผู้ล่วงลับให้หลุดพ้นและอธิษฐานขอพรสำหรับผู้มีชีวิตอยู่

2.5 การโปรยทานแก่วิญญาณหิวโหย (การเซ่นไหว้ภูตผี)

"การโปรยทานแก่วิญญาณหิวโหย" (放焰口) เป็นพิธีการทางศาสนาขนาดใหญ่ที่สำคัญในช่วงเทศกาลสารทจีน เรียกอีกชื่อว่า "ลานพิธีโปรดดวงวิญญาณสู่สุคติ" (超度道场) "การถวายอาหารแก่วิญญาณเร่ร่อน" (施孤) หรือ "พิธีสันนิบาตธรรมแก่วิญญาณหิวโหย" (焰口法会) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศบุญกุศลแก่ดวงวิญญาณผู้ล่วงลับ และจัดอาหารให้แก่ดวงวิญญาณเร่ร่อนไร้ญาติ ซึ่งแพร่หลายในมณฑลกวางตุ้ง ตลอดจนฮ่องกง มาเก๊าและไต้หวัน โดยมักจัดขึ้นหลังเวลาพลบค่ำ ก่อนเริ่มพิธีกรรมทางศาสนา มีการจัดตั้งแท่นอาสนะของพระอาจารย์และแท่นโปรยทานแก่ดวงวิญญาณไร้ญาติไว้ที่ปากทางถนนหรือหน้าหมู่บ้าน บนแท่นบูชาสักการะพระกษิติครรภ์มหาโพธิสัตว์ และจัดวางขนมลูกท้อที่ทำจากแป้ง ข้าวสาร รวมถึงแผ่นป้ายวิญญาณ และธงเชิญวิญญาณ เป็นต้น ในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน มวลประชาชนจะนำหมูทั้งตัว แพะทั้งตัว ไก่ เป็ด ห่าน และขนมผลไม้หลากหลายชนิดตั้งถวายบูชาที่แท่นโปรยทานแก่ดวงวิญญาณไร้ญาติ โดยปักธงสีสันไว้บนเครื่องเซ่นไหว้ เขียนข้อความว่า "งานมหามงคลอุลลัมพนะ" (盂兰盛会) "เปิดประตูน้ำอมฤต" (甘露门开) ฯลฯ พิธีกรรมเริ่มต้นด้วยดนตรีประกอบในวัดอันเปี่ยมด้วยบรรยากาศสำรวม พระอาจารย์ตีระฆังนำมวลชนท่องพระสูตรและสวดมนต์ หลังจากนั้นจะดำเนิน "การถวายอาหาร" (施食) โดยโปรยหว่านขนมลูกท้อที่ทำจากแป้งและข้าวสารธัญพืชไปทั่วทั้งสี่ทิศ ทำซ้ำสามครั้ง พิธีกรรมทั้งหมดนี้เป็นการผสานรวมองค์ประกอบของศาสนาเต๋า พระพุทธศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน สะท้อนให้เห็นถึงแก่นแท้แห่งประเพณีพื้นบ้านที่เซ่นไหว้ภูตผีและให้ทานวิญญาณเร่ร่อนในช่วงเทศกาลสารทจีน เพื่ออำนวยประโยชน์แก่สองฝ่ายทั้งคนเป็นและคนตาย อีกทั้งในประเพณี "การถวายอาหารแก่วิญญาณเร่ร่อน" ของเขตเฉาหยางสมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1636–1912) ครอบครัวร่ำรวยจะจัดซื้อเครื่องมือทางการเกษตร (เช่น คันไถคราด เครื่องวิดน้ำ) และเขียนชื่อสกุลของเด็กสาวจากครอบครัวยากจนลงบนแผ่นกระดาษ จากนั้นโปรยออกมาพร้อมกับยามโปรยทานให้อาหาร เป็นสัญลักษณ์ถึงการเยียวยาบรรเทาทุกข์ควบคู่กันต่อสองโลกทั้งฝ่ายวิญญาณและฝ่ายมนุษย์ ภายหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม เครื่องเซ่นไหว้จะถูกนำมาแบ่งปันรับประทานกัน เรียกว่า "รับประทานบุญมงคล" (食福) ซึ่งแฝงนัยว่าได้รับผลบุญและสิริมงคลร่วมกัน

2.6 การบริโภคเป็ด

ในช่วงก่อนและหลังเทศกาลสารทจีน (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน) ตรงกับช่วงเวลาที่เป็ดอ้วนท้วนรสชาติดี เดิมภูมิภาคหลิ่งหนานมีขนบธรรมเนียมใช้เมนูเป็ดเป็นเครื่องสังเวยเซ่นไหว้บูชา (Qiu & Duan, 2025) นิยมใช้อาหารกับข้าวอันเป็นเอกลักษณ์ เช่น เป็ดย่าง เป็ดตุ๋นรากบัว เป็ดสับต้มสุก และอื่น ๆ ทำเป็นเครื่องเซ่นไหว้ อาจเป็นเพราะคำว่า "เป็ด" (鸭 yā) พ้องเสียงกับคำว่า "กด" (压 yā) แฝงนัยว่าเป็นการสะกดกำราบภูตผีวิญญาณไว้ นอกเหนือจากนี้ ชาวไหหลำยังเชื่อว่าเป็ดเป็นสัตว์ที่ว่ายน้ำเก่งและสามารถดำน้ำได้ จึงสามารถนำพาดวงวิญญาณผู้ล่วงลับข้ามผ่าน "ทะเลแห่งความทุกข์" ได้ อีกทั้งยังใช้เป็ดใน "การเหยียบดอกบัว" (踩莲)[15] โดยให้เป็ดพายน้ำเป็นสัญลักษณ์แห่งการบุกเบิกเปิดเส้นทางน้ำ

2.7 การเข้าวัดอธิษฐานภาวนา

ในเขตพื้นที่ที่มีวัดอารามตั้งอยู่ หมู่ชาวบ้านมักตระเตรียมอาหารเจและผลไม้ไปยังวัดเพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ สวดท่องคัมภีร์ "พระกษิติครรภ์มหาโพธิสัตว์" 《地藏经》 และสวดมนต์คาถาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการอุทิศกุศลตอบแทนพระคุณบุพการีและอธิษฐานขอพรให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับหลุดพ้นสู่สุคติภูมิ

[15] การเหยียบดอกบัว (踩莲) หมายถึง พิธีกรรมที่สื่อถึงการชำระจิตวิญญาณให้บริสุทธิ์ เพื่อก้าวเข้าสู่หนทางธรรม

แม้พิธีกรรมเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานจะมีความแตกต่างกันไปตามพื้นที่ท้องถิ่น แต่แก่นแท้ล้วนบรรจุไว้ด้วยคุณค่าตามธรรมเนียมดั้งเดิม อาทิ ความกตัญญูต่อบุพการี การรวมกลุ่มชุมชนเป็นปึกแผ่น การสนับสนุนช่วยเหลือคนเปราะบางผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ การสืบทอดได้ข้ามผ่านกาลเวลานับพันปี มีต้นกำเนิดมาจากความทรงจำอันมั่นคงที่สร้างขึ้นโดยพิธีกรรมแบบรวมหมู่ ความทรงจำร่วมดังกล่าวไม่เพียงช่วยต้านทานการสูญหายทางวัฒนธรรม แต่ยังถูกหล่อหลอมด้วยการตีความใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องท่ามกลางวิวัฒนาการแห่งยุคสมัย กล่าวคือ เทศกาลในที่นี้มิได้เป็นเพียงการผลิตซ้ำของธรรมเนียมดั้งเดิมแบบสภาวะหยุดนิ่งเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการปฏิบัติทางวัฒนธรรมแบบพลวัตที่ขับเคลื่อนการเผยแพร่ ให้ตระหนักถึงความลึกซึ้งและสร้างสรรค์แก่นแท้ในเทศกาลขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้ เรื่องเล่าพฤติกรรมทางคติชนในประเพณีสารทจีน จึงเป็นกลไกหลักที่แท้จริงในการผลักดันความสืบเนื่องและส่งเสริมวิวัฒนาการของเทศกาล (Gu & Wang, 2024)

3. เรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพของเทศกาลสารทจีน

เรื่องเล่าเทศกาลมักอาศัยภูมิทัศน์วัตถุภาพเฉพาะเพื่อเน้นคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของเทศกาล ดังที่คลิฟฟอร์ด เกียร์ตซ์ (Clifford Geertz) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในหนังสือเรื่อง “การตีความวัฒนธรรม” (The Interpretation of Cultures) ว่า “วัฒนธรรมคือรูปแบบความหมายที่สืบทอดกันมาในประวัติศาสตร์ ผ่านสัญลักษณ์จากรุ่นสู่รุ่น โดยนำเสนอแนวคิดด้านการสืบทอดในรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ เพื่อบรรลุซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสืบสานทางวัฒนธรรม” (Geertz, 1999) ภูมิทัศน์วัตถุภาพในฐานะพาหะสำคัญของเรื่องเล่าเทศกาล มักปรากฏเฉพาะในฉากเทศกาลหรือสถานการณ์เฉลิมฉลองเท่านั้น จึงมีเอกลักษณ์ที่บ่งชี้ถึงเทศกาลนั้น ๆ และเป็นตัวแทนทางสัญลักษณ์ที่มีความโดดเด่นอย่างชัดเจน (Gu & Wang, 2024)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เทศกาลสารทจีนมีพิธีกรรมเซ่นไหว้เป็นแกนสำคัญ เรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพในเทศกาล อาศัยการนำเสนอวัตถุเฉพาะให้กลายเป็นสัญลักษณ์เพื่อถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมอันลึกซึ้ง โดยบทความนี้จะวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวใน 3 แง่มุม ดังนี้

3.1 ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของภูมิทัศน์วัตถุภาพในเทศกาลสารทจีน

การเซ่นไหว้บูชาเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานมักใช้สัญลักษณ์ภูมิทัศน์วัตถุภาพหลากรูปแบบในการสร้างระบบเรื่องเล่าทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 หน้าที่ของสัญลักษณ์สื่อกลางในการสื่อสารกับทวยเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ธูปหอมและเงินที่ทำจากกระดาษ (กระดาษเงินกระดาษทอง) มีหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า โดยควันธูปลอยคลุ้งเป็นเกลียวขึ้นสู่เบื้องสูงถูกพิจารณาว่าเป็นช่องทางสำหรับการถ่ายทอดส่งต่อคำขออธิษฐานและเชื่อมต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ ขณะที่การเผากระดาษเงินกระดาษทองแสดงถึงการหวนระลึกถึงวิญญาณผู้ล่วงลับและยังแฝงไว้ซึ่งความเคารพยำเกรงต่อพลังอันเหนือธรรมชาติ ในฉากทัศน์การเซ่นไหว้บูชาร่วมกันของครอบครัว การปฏิบัติเชิงภูมิทัศน์วัตถุภาพเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างการยอมรับความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและการส่งต่อคุณค่าทางจริยธรรมจากรุ่นสู่รุ่นให้แข็งแกร่งขึ้น

3.1.2 ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องเซ่นไหว้

เครื่องเซ่นไหว้เป็นตัวแทนวัตถุของงานเลี้ยงสำหรับเทพเจ้าและบรรพบุรุษ ซึ่งต้องเลือกใช้โดยยึดตรรกะเชิงสัญลักษณ์อย่างละเอียดลออ ดังคำตักเตือนยุคโบราณที่ปรากฏในคัมภีร์ “กวีนิพนธ์ • ต้าหย่า • บทขจัดต้นหนามรกชัฏ” 《诗经 · 大雅 · 楚茨》 กล่าวว่า “เทพเจ้าโปรดปรานการดื่มและการรับประทาน” (神嗜饮食) ทำให้เป็นรูปธรรมขึ้น ณ ที่นี้ เครื่องเซ่นไหว้ที่แตกต่างกันมีความหมายเชิงสัญลักษณ์เฉพาะเจาะจง เช่น แอปเปิลสื่อนัยว่าความสงบสุข ส้ม (ผลส้ม) คือสัญลักษณ์แห่งความเป็นสิริมงคล ลูกท้อแทนอายุวัฒนะและการขจัดสิ่งชั่วร้าย ส้มโอ (柚子 yòu zi) สื่อถึงการกลับมารวมตัวอยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตาและการเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากพ้องเสียงคำว่า “佑子

(yòu zǐ)” ที่หมายถึง “ปกป้องคุ้มครองบุตร” ในขณะที่องุ่นถึงแม้จะมีความหมายแฝงว่า “มีบุตรมากมาย” แต่เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความหมายกำกวมในเชิงลบว่า “เสียชีวิตจากไปเป็นกลุ่ม” ซึ่งขัดแย้งกับความตั้งใจของพิธีกรรม จึงต้องตัดทิ้งและหลีกเลี่ยง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงหลักเหตุผลเชิงปฏิบัติในความเชื่อพื้นบ้านและกลไกการปรับตัวของขนบธรรมเนียมทางวัฒนธรรม

3.1.3 ปรัชญาข้อห้ามในระเบียบพิธีการใช้สัตว์บูชายัญสามชนิด (三牲)[16]

พิธีกรรมเซ่นไหว้บูชา “โปรยทานแก่วิญญาณหิวโหย” ในเขตกวางตุ้ง ฮ่องกง และมาเก๊า ตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิมใช้เครื่องเซ่นไหว้หลักเป็น “สัตว์บูชายัญสามชนิด” คือ ไก่ทั้งตัว หมูทั้งตัว และปลาทั้งตัว โดยเน้นย้ำถึงความสมบูรณ์ครบถ้วนของเครื่องเซ่นไหว้ เพื่อแสดงความเคารพ ให้เกียรติ และความเลื่อมใสศรัทธาต่อการรับเครื่องเสวยของบรรพบุรุษ แต่ภายหลังเนื่องจากการจัดเตรียมหมูทั้งตัวเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชาวบ้านจึงหันมาใช้เนื้อหมูสามชั้นชิ้นใหญ่ที่มีหนัง เนื้อมัน และเนื้อแดงสลับกัน เพื่อใช้เป็นสิ่งทดแทน ยามเลือกปลาต้องเป็นทั้งตัวจรดหางและต้องงดเว้นประเภทที่ไม่มีหาง (เช่น ปลาไหลน้ำจืด ปลาไหลทะเล) เพื่อมิให้ละเมิดข้อห้ามแห่ง “การไร้ทายาทสืบทอด” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพะวงอย่างลึกซึ้งสำหรับการใช้ภูมิทัศน์วัตถุภาพต่อการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูลและข้อห้ามเชิงสัญลักษณ์

3.2 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเทศกาลสารทจีนที่แฝงอยู่ในภูมิทัศน์วัตถุภาพ

ภูมิภาคหลิ่งหนานอาศัยระบบนิเวศทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ และบริบททางประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ ก่อร่างสร้างระบบสัญลักษณ์วัตถุสิ่งของที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวสูงในเชิงพื้นที่ ซึ่งระบบดังกล่าวได้รองรับและถ่ายทอดความทรงจำทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การศึกษานี้จะอ้างอิงจากการวิเคราะห์ “สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม” (cultural symbols) ต่าง ๆ ที่มีความเฉพาะเจาะจง อาทิ “น้ำ” “ไฟ” “แสงสว่าง” “เป็ด” และเครื่องแต่งกายสีเรียบง่าย ฯลฯ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม “น้ำ”

“น้ำ” ในระบบสัญลักษณ์วัฒนธรรมจีนมีสถานะพื้นฐานอันเป็นปฐมฤกษ์ คัมภีร์ “ซ่างชู • หงฟ่าน” 《尚书 • 洪范》 กล่าวว่า “ปัญจธาตุ: หนึ่งเรียกว่าธาตุน้ำ สองเรียกว่าธาตุไฟ สามเรียกว่าธาตุไม้ สี่เรียกว่าธาตุทอง ห้าเรียกว่าธาตุดิน” (五行：一曰水,二曰火，三曰木，四曰金，五曰土。) โดยกำหนดให้น้ำเป็นประมุขและถือเป็นลำดับแรกแห่งปัญจธาตุ คัมภีร์ “เต้าเต๋อจิง” กล่าวว่า “ความดีสูงสุดเป็นดั่งน้ำ” (上善若水) โดยยกย่องให้น้ำมีคุณธรรมอันสูงส่งใกล้เคียงกับ “เต๋า” เพื่อบ่งชี้ว่า ไร้ความลำเอียง เมตตาเอื้ออาทรต่อทุกสรรพสิ่งอย่างเสมอภาคและไม่ร้องขอการตอบแทน

คัมภีร์ “ก่วนจื่อ • น้ำและที่ดิน” 《管子 • 水地》 กล่าวว่า “น้ำ ต้นสายตระกูลแห่งทุกสรรพชีวิต” (水者，诸生之宗室也。) โดยพิจารณาว่าน้ำเป็นต้นกำเนิดของชีวิต สภาพแวดล้อมที่เครือข่ายแม่น้ำลำธารตัดสลับไขว้กันและอยู่อาศัยตามริมชายฝั่งทะเลของภูมิภาคหลิ่งหนาน ทำให้ “น้ำ” กลายเป็นตัวเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณในความเชื่อเรื่องชีวิตและมรณะของท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นสื่อนำที่เป็นสัญลักษณ์ของแม่น้ำในยมโลก การเวียนว่ายตายเกิดและการชำระให้บริสุทธิ์

จะเห็นได้ว่า น้ำชาและน้ำสุราอยู่ในฐานะเครื่องเซ่นไหว้หลักที่เป็นหัวใจสำคัญ ต่างมีบทบาทเสริมเติมเต็มกันระหว่างคุณลักษณะอันศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์และหน้าที่ในการสักการบูชา โดยน้ำชากระจ่างใสแฝงนัยของความสะอาดบริสุทธิ์และความเคารพนอบน้อม ในขณะที่น้ำสุราแผ่ขยายสืบต่อธรรมเนียมการเซ่นไหว้ถวายเครื่องเสวยโดย “ใช้เป็นสุราและอาหาร เพื่อการเสวยและเพื่อบวงสรวง” (以为酒食，以享以祀) ตามคัมภีร์ “กวีนิพนธ์ • ต้าหย่า • บทขจัดต้นหนามรกชัฏ” ทั้งสองสิ่งร่วมกันประกอบสร้างมิติคู่ในสัญลักษณ์น้ำ

[16] สัตว์บูชายัญสามชนิด (三牲) หมายถึง เนื้อสัตว์ที่ใช้เซ่นไหว้บูชาในจีนยุคโบราณ ประกอบด้วยวัว แพะ และหมู

ซึ่งเป็นการนำเสนออย่างสมบูรณ์ ถึงตรรกะพิธีกรรมและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวหลิ่งหนานในเรื่อง “การใช้น้ำเชื่อมต่อกับเทพเจ้า”（以水通神）

3.2.2 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม “ไฟ”

“ไฟ” อยู่ในลำดับสองของระบบปัญจธาตุ ทำให้เกิดการแปลงสภาพอย่างสร้างสรรค์ขึ้นจริงจากธาตุธรรมชาติให้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการเซ่นไหว้บูชาของเทศกาลสารทจีน เครื่องเซ่นไหว้ เช่น กระดาษเงินกระดาษทอง เสื้อผ้ากงเต๊ก เครื่องใช้กงเต๊ก ฯลฯ ในโลกมนุษย์เป็นเพียงรูปแบบเชิงวัตถุสารเท่านั้น แต่จะสามารถแปลงสภาพจาก “การถวายบูชาในโลกมนุษย์”（阳世供奉）สู่ “การใช้งานจริงในโลกวิญญาณ”（阴世实用）ได้อย่างสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อถูกเผาไหม้ด้วยไฟจนกลายเป็นไอควันลอยขึ้นสู่เบื้องสูงหรือควบแน่นจับตัวเป็นเถ้าถ่าน ด้วยเหตุนี้ “ไฟ” จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญในพิธีกรรม ทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทพเจ้าเกิดขึ้นจริง และส่งผลให้การถ่ายทอดส่งต่อพลังงานสำเร็จลุล่วง ส่วนการระลึกถึงและความเคารพนับถือจากผู้มีชีวิต ได้ถูกแปลงสถานะกลายเป็นรูปแบบพลังงานที่โลกอีกภพภูมิสามารถรับเอาไว้ได้

3.2.3 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม “แสงสว่าง”

“แสงสว่าง” ในฐานะสัญลักษณ์หลักในการเซ่นไหว้บูชาของเทศกาลสารทจีน แบกรับบทบาทหน้าที่หลากหลายทั้งการนำทางดวงวิญญาณ ปกป้องคุ้มครอง และแปรเปลี่ยนพลังงาน ซึ่งช่วยก่อร่างเป็นสื่อกลางสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างโลกวิญญาณและโลกมนุษย์ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การลอยกระทง (การลอยโคมไฟในแม่น้ำ) การปล่อยโคมลอยฟ้า ฯลฯ โดยแสงโคมไฟถูกมองว่าเป็น “แสงสว่างนำทางดวงวิญญาณ” หลังจากจุดโคมไฟดอกบัวเนื้อกระดาษแล้วปล่อยลงน้ำ แสงสลัวนั้นเสมือนดั่งหอประภาคารในความมืดมิด เพื่อชี้นำทิศทางแก่ดวงวิญญาณผู้ล่วงลับ ช่วยให้ดวงวิญญาณล่องตามกระแสน้ำและพบพานกับญาติมิตรคนสนิทหรือก้าวย่างสู่หนทางแห่งการกลับมาอุบัติใหม่อีกครั้ง (Lv, 2020)

ยิ่งไปกว่านั้น แสงสว่างของธูปเทียนที่จุดขึ้นยามเซ่นไหว้บูชา ถือเป็นสัญลักษณ์ของ “การปกป้องคุ้มครองจากโลกมนุษย์” แสงเทียนเสถียรคงที่และสว่างไสว ไม่เพียงแต่ช่วยส่องสว่างแผ่นป้ายวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อแสดงความเคารพนับถือในฐานะ “การไม่ลืมรากเหง้าที่มา” เท่านั้น แต่ “ธาตุไฟหยาง” ยังถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่สามารถต้านทานพลังงานด้านหยินหรือสิ่งชั่วร้ายได้อีกด้วย เพื่อคงรักษาความสะอาดบริสุทธิ์ของพื้นที่เซ่นไหว้บูชา และรับรองความราบรื่นของการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ (Zhang, 2019)

นอกจากนี้ กระดาษเงินกระดาษทองยังต้องผ่านการเผาไหม้จนเปล่งแสงสว่างเพื่อรับ “พลังชี่หยางจากธาตุไฟ” ซึ่งสามารถขับไล่ “พลังชี่หยิน” ได้ และยังแปลงสถานะปณิธานจากผู้มีชีวิตอยู่ให้กลายเป็น “แสงพลังงาน” ที่ดวงวิญญาณผู้ล่วงลับสามารถรับเอาไว้ จะเห็นได้ว่า ในที่นี้แสงสว่างมิใช่เพียงทัศนสัญญะแต่ยังเป็นสะพานในลักษณะพิธีกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างชีวิตและมรณะ เชื่อมต่อโลกมนุษย์และโลกหลังความตาย เพื่อบรรลุการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ และก่อร่างสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณให้สำเร็จลุล่วง

3.2.4 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม “เป็ด”

“เป็ด” ในฐานะสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งของการเซ่นไหว้ช่วงเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนาน ทำหน้าที่เป็น “ทูตผู้พาข้ามแม่น้ำ” ตามตำนานกล่าวว่า แม่น้ำแห่งยมโลกปราศจากสะพานวิญญาณผู้ล่วงลับต้องอาศัยความช่วยเหลือจากอุปกรณ์ในการข้ามแม่น้ำ ซึ่งเป็ดเป็นสัตว์ที่ชำนาญในการว่ายน้ำ จึงถูกพิจารณาว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์สามารถนำทางหรือแบกรับดวงวิญญาณผู้ล่วงลับข้ามผ่าน

สะพานไน่เหอเฉียว (奈何桥)[17] ได้ เมื่อเป็ดแหวกว่ายอยู่ในน้ำ มักทำหน้าที่คุ้มกันนำส่งดวงวิญญาณผู้ล่วงลับไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างเสร็จสิ้นสมบูรณ์ ทำให้เป็ดกลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตซึ่งเชื่อมโยงระหว่างชีวิตและมรณะ รวมถึงติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์และวิญญาณ

อย่างไรก็ตาม ประเพณีดังกล่าวได้สงวนรักษาการสักการะบูชาเทพเจ้าแห่งน้ำและบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ไป่เย่ว์ (百越民族)[18] ในภูมิภาคหลิ่งหนานยุคโบราณเอาไว้ และได้หลอมรวมกับเทศกาลอุลลัมพนะของศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธในยุคหลัง ก่อรูปเป็น “วัฒนธรรมเป็ด” ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและกลายเป็นส่วนสำคัญในระบบสัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์วัตถุภาพของเทศกาลสารทจีน

3.2.5 เครื่องแต่งกายสีเรียบง่าย

เครื่องแต่งกายในเทศกาลสารทจีนดั้งเดิมมักเน้นใช้สีเรียบง่าย ได้แก่ สีดำ สีขาว และสีเทาเป็นหลัก ซึ่งสอดแทรกตรรกะทางวัฒนธรรมที่หยั่งรากลึกภายใต้ปรัชญาทางศาสนาและขนบธรรมเนียมแห่งระบบจารีตพิธี โดยในระบบปัญจธาตุ สีดำ สีขาว และสีเทาต่างสอดคล้องกับธาตุน้ำ ธาตุทอง และธาตุดินตามลำดับ ร่วมกันประกอบสร้าง “สนามพลังงานความเป็นหยิน” ที่จำเป็นต่อพิธีการ ซึ่งสีดำเชื่อมลักษณะหยินการไว้อาลัยและความอัปมงคล ในขณะที่สีขาวมีต้นกำเนิดจากธรรมเนียม “การถวายผ้าขาวแก่พระสงฆ์” (白衣供僧) ในคัมภีร์ “อุลลัมพนสูตร” 《盂兰盆经》 ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความสะอาดบริสุทธิ์และการโปรดดวงวิญญาณให้พ้นทุกข์ ส่วนสีเทาเป็นสีที่อยู่ระหว่างสองสีดังกล่าว จึงถูกพิจารณาว่าเป็น “สีแห่งช่วงรอยต่อ” สะท้อนถึงสภาวะการเปลี่ยนผ่านระหว่างหยินและหยาง ระบบสีสันนี้ยังสอดคล้องกับธรรมเนียมแห่งระบบจารีตพิธีของคัมภีร์ “จารีตพิธีราชวงศ์โจว • ชุนกวน[19]” 《周礼·春官》 ที่ระบุว่า “สักการะเทพเจ้าแห่งสวรรค์แต่งกายชุดดำ บวงสรวงเทพเจ้าแห่งแผ่นดินสวมชุดเหลือง” เนื่องจากเทศกาลสารทจีนเป็นเทศกาลแห่งการเซ่นไหว้บูชาภูตผี จึงต้องยึดถือปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ว่า “สีกาฬ (ดำ) แทนความเป็นหยิน และสีเรียบ (ขาว) แทนความบริสุทธิ์” สะท้อนนัยแฝงเชิงปรัชญาของศาสนาเต๋าที่เน้น “ความสมดุลระหว่างหยินและหยาง” ร่วมกันประกอบสร้างข้อห้ามเรื่องสีสันและตรรกะทางวัฒนธรรมของเครื่องแต่งกายในวันเทศกาล (Zhao, 2025)

สรุปได้ว่า เทศกาลสารทจีนใช้ภูมิทัศน์วัตถุภาพต่าง ๆ เช่น น้ำ ไฟ แสงสว่าง เป็ด และเครื่องแต่งกายสีเรียบง่าย เพื่อสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดอารยธรรมจีน (Li, 2025) โดยภูมิทัศน์วัตถุภาพเหล่านี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงความเชื่อเรื่องการสื่อสารระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ และความเชื่อในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษเคารพสักการะเทพเจ้าเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงแนวคิดปรัชญาดั้งเดิมเรื่อง “ความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์” และ “ความสมดุลระหว่างหยินและหยาง” อีกด้วย นอกจากนี้ กิจกรรมการเซ่นไหว้บูชาในภูมิภาคหลิ่งหนานซึ่งมีกลุ่มพหุชาติพันธุ์ (เช่น มณฑลกวางสี) ยังปรากฏให้เห็นการแบ่งปันสัญลักษณ์ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์และการบูรณาการทางอัตลักษณ์ร่วมกัน (Li, 2025)

---

[17] สะพานไน่เหอเฉียว (奈何桥) หมายถึง สะพานในยมโลกที่ดวงวิญญาณต้องข้ามผ่านเพื่อลืมเลือนความทรงจำก่อนจุติใหม่ อันเป็นสัญลักษณ์การเปลี่ยนผ่านสู่ภพภูมิใหม่

[18] กลุ่มชาติพันธุ์ไป่เย่ว์ (百越民族) หรือชนเผ่าไป่เย่ว์ เป็นชื่อรวมของชนเผ่าโบราณที่กระจายตัวอยู่ตามบริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้และเขตภาคใต้ของจีนในช่วงก่อนยุคราชวงศ์ฉิน ซึ่งมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมและเชื้อสายของชนกลุ่มน้อยในปัจจุบันที่พูดภาษาในกลุ่มไท-กะไต (Tai-Kadai 壮侗语系) และกลุ่มม้ง-เมี่ยน (Hmong-Mien 苗瑶语系)

[19] ชุนกวน (春官) หมายถึง ตำแหน่งขุนนางในยุคราชวงศ์โจวที่รับผิดชอบด้านจารีตพิธีการ ดนตรี และกิจกรรมทางศาสนา

3.3 วัฒนธรรมด้านปริมาณของภูมิทัศน์วัตถุภาพในการเซ่นไหว้เทศกาลสารทจีน

การกำหนดจำนวนของภูมิทัศน์วัตถุภาพในพิธีเซ่นไหว้เทศกาลสารทจีนแฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมและนัยเชิงปรัชญาอันลึกซึ้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 วัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับเลข “สาม”

เลข “สาม” ในวัฒนธรรมจีนมีความหมายทางปรัชญาในฐานะการกำเนิดจักรวาลและการสืบพันธุ์ชีวิต ดังในบทที่ 42 ของคัมภีร์ “เต้าเต๋อจิง” ได้กล่าวว่า “เต๋าให้กำเนิดแก่หนึ่ง หนึ่งให้กำเนิดแก่สอง สองให้กำเนิดแก่สาม สามให้กำเนิดสรรพสิ่งนานา” (道生一，一生二，二生三，三生万物。) เลข “สาม” ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของการประกอบรวมระหว่างจำนวนส่วนใหญ่เพื่อการพัฒนาของสรรพสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางภววิสัยของการขับเคลื่อนวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดอีกด้วย

คัมภีร์ “อี้จิง” 《易经》 ยึดถือหลัก “สามพลัง (三才)” (ฟ้า ดิน และมนุษย์) เป็นแกนกลางระเบียบจักรวาล กล่าวคือ ฟ้ามีสามทิศทาง (บน-ล่าง ซ้าย-ขวา และหน้า-หลัง) ดินประกอบด้วยสามภพ (ฟ้า ดิน และมนุษย์) ส่วนมนุษย์มีสามมิติ (ความคิด คำพูด และการกระทำ) สรรพสิ่ง 3 ประการพึ่งพาอาศัยกันและดำรงอยู่ร่วมกัน ประกอบสร้างพื้นฐานของสรรพสิ่ง จะเห็นได้ว่า แนวคิดเชิงปรัชญา “ความสมานฉันท์ระหว่างฟ้า ดิน และมนุษย์” ได้หล่อหลอมตรรกะพิธีกรรมการเซ่นไหว้ในเทศกาลสารทจีนอย่างลึกซึ้ง

3.3.2 วัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักเลขศาสตร์แห่งหยิน-หยาง

การเซ่นไหว้บูชาในเทศกาลสารทจีนมักยึดถือหลักเลขศาสตร์แห่งหยิน-หยางเป็นสำคัญ โดยเลขคี่สื่อถึงหยาง เป็นสัญลักษณ์แห่งความแข็งแกร่งและลักษณะเชิงรุก ในขณะที่เลขคู่สื่อถึงหยิน ซึ่งโดยพื้นฐานหมายถึงความสมดุลและความกลมกลืน ทั้งนี้ เพื่อแสดงความเคารพนับถือต่อเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ ตลอดจนเพื่ออาศัยพลังหยางอันแข็งแกร่งในการติดต่อสื่อสารกับโลกวิญญาณ ด้วยเหตุนี้ ปริมาณเครื่องเซ่นไหว้บูชาจึงกำหนดให้เป็นเลขคี่ หรือเลขหยาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ถาดถวายเครื่องเซ่นไหว้ควรเป็นเลขคี่ โดยทั่วไปนิยมจัดผลไม้สามหรือเก้าผลในแต่ละถาด การจุดธูปจะใช้สามดอกเป็นหนึ่งชุด เพื่อสักการบูชาฟ้า ดิน และบรรพบุรุษตามลำดับ เช่นเดียวกับน้ำชาและสุราที่มักจัดเตรียมไว้เป็นสามจอก ล้วนแฝงนัยความกลมกลืนสอดคล้องกันแห่ง “สามพลัง” ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น (2) เครื่องถวายบูชา เช่น ผลไม้ ขนมของหวาน เครื่องอาหาร สุรา และเนื้อสัตว์ มักนับเป็นจำนวนสามหรือห้าเพื่อแสดงความระลึกถึงผู้ล่วงลับ (3) กระดาษเงินกระดาษทองจัดเป็นปึกละเจ็ดแผ่น เนื่องจากเลข “เจ็ด” เป็นรหัสลับแห่งลำดับเวลาของเดือนภูตผี (鬼月)[20] ประชาชนเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับต้องใช้เวลาวัฏจักร 49 วัน (7 รอบ) ในการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้นจึงเผากระดาษเงินกระดาษทอง 49 แผ่นเพื่อช่วยให้วิญญาณผู้ล่วงลับกลับมาอุบัติใหม่และหลุดพ้นสู่สุคติ

3.3.3 วัฒนธรรมที่พิถีพิถันเรื่องจำนวนที่แน่นอน

การเซ่นไหว้บูชามีความพิถีพิถันเรื่องจำนวนที่แน่นอน โดยหลีกเลี่ยงการใช้ผลไม้ที่ยากต่อการนับปริมาณให้ชัดเจน (เช่น องุ่น ลำไย ฯลฯ) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนและความเข้มงวด ซึ่งอาศัยวิธี “ใช้จำนวนตัวเลขเป็นสื่อแทนหลักธรรมปรัชญา” (数以载道) ด้วยเหตุนี้ การตระหนักรู้ในเรื่องชีวิต บรรพบุรุษ และระเบียบจักรวาล จึงถูกแปรเปลี่ยนเป็นแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้และสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ ลักษณะเฉพาะของเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานแต่ละพื้นที่สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

[20] เดือนภูตผี (鬼月) หมายถึง เดือนเจ็ดตามปฏิทินจันทรคติจีน

ตารางที่ 1 ตารางแสดงเทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนานแต่ละพื้นที่

	มณฑลกวางตุ้ง ฮ่องกงและมาเก๊า[21]	**มณฑลกวางสี**	**มณฑลไหหลำ**
กาลเวลา	วันขึ้น 14 หรือ 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน	วันขึ้น 7-14 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน	วันขึ้น 1-15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน
ผู้ที่ได้รับการเซ่นไหว้	บรรพบุรุษ เทพเจ้าแห่งเตาไฟ	บรรพบุรุษ วิญญาณไร้ญาติ	บรรพบุรุษ วิญญาณไร้ญาติ
เครื่องเซ่นไหว้	คันไถคราด; กังหันน้ำชลประทาน; ขนมอบ; ขนมชาโก้ย; ลูกชิ้นปลา; ขนมถั่วงอกหน่อไม้; น้ำชากงฟู	กระดาษเงินกระดาษทอง; โคมกระดาษ; ข้าวสารอาหารคาวหวาน	กระดาษเงินกระดาษทอง; เนื้อหมูสามชั้นชิ้นใหญ่; ผ้าที่ทำจากกระดาษ; เงินหยวนเป่า; เทียนหอม; เผือกเล็ก ไก่ เหล้า; มะเฟือง แอปเปิล ส้ม ฯลฯ
พิธีกรรม/กิจกรรม	(1) การถวายอาหารแก่วิญญาณเร่ร่อน (2) การโปรยทานแก่วิญญาณหิวโหย (3) พิธีบวงสรวง	(1) การบริโภคเป็ด (2) การลอยโคมแม่น้ำและการขับร้อง (3) การหลบผี (4) พิธีเผาเป่า	(1) การถวายอาหารแก่วิญญาณเร่ร่อน (2) การปล่อยโคมลอยฟ้า (3) การลอยกระทง (4) การเผาเป็นเถ้า

กล่าวโดยสรุป เรื่องเล่าทางคติชนวิทยาทั้งสามรูปแบบของเทศกาลสารทจีนมิได้ขนานกันอย่างเรียบง่าย แต่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ เรื่องเล่าทางภาษาสร้างกรอบความหมาย เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรมแสดงความหมายผ่านการปฏิบัติ และเรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพรองรับการเข้ารหัสเชิงสัญลักษณ์ รูปแบบทั้งสามสอดประสานกันเพื่อแปลงจิตวิญญาณนามธรรมของเทศกาลดังกล่าวให้เป็นการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่รับรู้ได้ และเสริมสร้างความทรงจำทางวัฒนธรรมให้มั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาทั้งสามของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเทศกาลสารทจีน มิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวแยกจากกัน แต่สืบทอดแบบมีชีวิตชีวาผ่านปฏิสัมพันธ์อันเป็นระบบระหว่างภาษา พิธีกรรม และภูมิทัศน์วัตถุภาพ โดยเรื่องเล่าทางภาษา (เช่น คัมภีร์โบราณ นิทานพื้นบ้าน ฯลฯ) เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม (เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การลอยโคมไฟน้ำ ฯลฯ) และเรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ (เช่น สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ) ล้วนเชื่อมโยงเกี่ยวพัน ร่วมกันก่อสร้างระบบความ

[21] การจัดกลุ่มกวางตุ้ง ฮ่องกง และมาเก๊าไว้ในหมวดหมู่เดียวกันนั้น เนื่องมาจากทั้งสามพื้นที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน โดยล้วนอยู่ในวงวัฒนธรรมจีนกวางตุ้ง (广府文化圈) ด้วยเหตุนี้ ทั้งสามพื้นที่จึงถือเป็นหน่วยวิเคราะห์ระดับภูมิภาคที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ISSN 3057-076X (Online)

ทรงจำของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในหลายมิติ ธำรงไว้ซึ่งการสืบทอดและนวัตกรรมทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เรื่องเล่าทางภาษา : เรื่องเล่าทางภาษาของเทศกาลสารทจีนมีรากฐานมาจากการหลอมรวมทางวัฒนธรรมของสามสำนักคิด ได้แก่ ลัทธิขงจื๊อ พระพุทธศาสนา และศาสนาเต๋า การที่ศาสนาเต๋าเรียก “เทศกาลจงหยวน” เนื่องด้วยมีที่มาจากหลักคำสอนที่ว่า “เทพแห่งปฐพีอภัยโทษบาป” ขณะที่พระพุทธศาสนาเรียก “เทศกาลอุลลัมพนะ” เพราะมีต้นกำเนิดมาจากเรื่องราวพระโมคคัลลานะช่วยโปรดมารดา โดยมุ่งเน้นการจัดสำรับภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์เพื่ออุทิศกุศลตอบแทนพระคุณบุพการี ส่วนลัทธิขงจื๊อพิจารณาเทศกาลนี้ว่าเป็น “เทศกาลเซ่นไหว้บรรพบุรุษ” หรือ “พิธีเซ่นไหว้ฤดูใบไม้ร่วง” ซึ่งหยั่งรากลึกในประเพณีการเซ่นไหว้ที่เกี่ยวเนื่องกับการบูชาบวงสรวงทางเกษตรกรรม โดยให้ความสำคัญกับความกตัญญูกตเวทีและการเคารพบูชาบรรพบุรุษ นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องวัฏจักรการเกิดใหม่ซึ่งแฝงอยู่ในเลข “เจ็ด” รวมถึงเรื่องเล่าต่าง ๆ ของตัวเลขได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยซึมซับความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีชีวิตชีวาที่สืบทอดข้ามกาลเวลาและพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจาง ซื่อซาน (Zhang, 2026) ที่บ่งชี้ว่าเทศกาลสารทจีนมีรากฐานจากการหลอมรวมลัทธิขงจื๊อ พุทธศาสนาและศาสนาเต๋า โดยวิเคราะห์เทศกาลนี้ในฐานะระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ผสานมิติศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนากับประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิตจริง ผ่านพิธีกรรมอย่างการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การทำบุญทิ้งกระจาดและพิธีอุลลัมพนะ มากกว่าที่จะมุ่งวิเคราะห์เฉพาะแนวคิด “ความกตัญญูกตเวที” เป็นกรอบหลักเพียงประการเดียว

2) เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมในพิธีกรรม : เทศกาลสารทจีนในภูมิภาคหลิ่งหนาน ครอบคลุมพิธีกรรมหลากหลายตามประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การลอยกระทง การลอยโคมแม่น้ำ การปล่อยโคมลอยฟ้า การโปรยทานแก่วิญญาณหิวโหย การรับประทานเป็ด และการเข้าวัดทำบุญอธิษฐานภาวนา ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของไช่ จื้อเสียง (Cai, 2019) ที่ระบุว่า ในสังคมชาวจีนโพ้นทะเลฮ่องกงและสิงคโปร์ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณเร่ร่อนได้ขยายจากระดับสมาคมสู่ชุมชน โดยครอบครัวและตระกูลเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ศูนย์กลางของเทศกาล ขณะที่Thongtamsiri, W., & Thongtamsiri, T. (2020). ได้ศึกษาประเพณีทิ้งกระจาดในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการโปรยทานซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเป็นกิจกรรมสาธารณกุศลขององค์กร มิใช่ส่วนขยายของพิธีกรรมกตัญญูในครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้นการวิจัยในครั้งนี้ยังพบว่า เรื่องเล่าด้านพฤติกรรมร่วมกลุ่มเหล่านี้สะท้อนค่านิยมดั้งเดิม เช่น ความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ การสร้างความสามัคคีในชุมชน และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ซึ่งอาศัยการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่มีพลวัต ส่งผลให้แก่นสารของเทศกาลสารทจีนได้รับการสืบสานและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีจะพบความแตกต่าง ดังจะเห็นได้จากเทศกาลสารทจีนของละแวกบ้านชุมชนซ่าเคียน (井间街坊) ในฮ่องกง ซึ่งลฺหวี่ หย่งเซิงและจู เป่าหยิง (Lv & Zhu, 2019) ศึกษาไว้ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายหลักของพิธีกรรมอยู่ที่ “ความสงบสุขของชุมชนละแวกบ้าน” โดยอาศัยการเผากระดาษให้วิญญาณเร่ร่อน การแจกข้าวสาร และการร่วมสมทบทุนจากสมาชิกในชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ขณะที่แนวคิดเรื่องความกตัญญูกตเวทีมิได้เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักในการจัดกิจกรรมดังกล่าว

3) เรื่องเล่าผ่านภูมิทัศน์วัตถุภาพ : เทศกาลสารทจีนอาศัยภูมิทัศน์เฉพาะที่เป็นวัตถุภาพในการสร้างระบบเรื่องเล่าทางวัฒนธรรม โดยธูปเทียนและกระดาษเงินกระดาษทองเป็นสื่อกลางหลักในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ขณะที่เครื่องเซ่นไหว้ (เช่น แอปเปิล ส้มโอ ปลาทั้งตัว ฯลฯ) และระเบียบพิธีกรรม “สัตว์บูชายัญสามชนิด” ล้วนแฝงไว้ด้วยรหัสสัญลักษณ์และปรัชญาว่าด้วยข้อห้ามทางความเชื่อ เช่น ความสุขสงบปลอดภัย การหวนกลับมาอยู่พร้อมหน้ากัน การสืบต่อครอบครัววงศ์ตระกูล

ให้ดำเนินต่อไป ฯลฯ นอกจากนี้ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เช่น “น้ำ” “ไฟ” “แสง” “เป็ด” เครื่องแต่งกายสีเรียบง่าย ฯลฯ ล้วนร่วมกันสร้างระบบสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ สะท้อนถึงแนวคิดมนุษย์และธรรมชาติประสานสอดคล้องกัน ส่วนจำนวนของเครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในพิธีกรรมเป็นไปตามหลักเลขคณิตหยิน-หยาง โดยเลือกใช้เลขคู่ (เลขมงคลตามคติหยาง) และกำหนดจำนวนที่แน่นอน ภูมิทัศน์วัตถุภาพเหล่านี้ได้หลอมรวมความเชื่อและแก่นแท้ทางปรัชญา ช่วยส่งเสริมการบูรณาการระหว่างการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีในเทศกาลและอัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของชิงะ อิชิโกะ (Shiga Ishiko, 2019) เกี่ยวกับเทศกาลสารทจีนในฮ่องกงระบุว่า เครื่องถวายบูชามิได้มีลักษณะเป็นแบบแผนเดียว แต่ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์และท้องถิ่น ข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่า “วิญญาณเร่ร่อน” ที่ได้รับการเชิดชูบูชาในฮ่องกงถูกสร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์ภัยพิบัติและประสบการณ์การอพยพของท้องถิ่นมิได้มาจากเรื่องเล่าคลาสสิกเรื่องความกตัญญูที่เป็นรูปแบบตายตัว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาของเทศกาลสารทจีนระหว่างภูมิภาคหลิ่งหนานในประเทศจีนและชุมชนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมที่หลากหลาย

2) ควรใช้วิธีการสำรวจเชิงปริมาณในการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มเยาวชนในภูมิภาคหลิ่งหนานและเยาวชนไทยเชื้อสายจีน เพื่อวัดระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่มีต่อเทศกาลสารทจีน ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับแนวโน้มการสืบทอดประเพณีดังกล่าวในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ควรส่งเสริมการบูรณาการเรื่องเล่าทางคติชนวิทยาทั้งสามรูปแบบในกิจกรรมเทศกาลสารทจีนระดับชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2) ควรสนับสนุนการใช้สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียเผยแพร่เนื้อหาเทศกาลสารทจีนในรูปแบบวิดีโอสั้น บทความออนไลน์ หรืออินโฟกราฟิก เพื่อเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่อย่างกว้างขวาง และสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนไทยเชื้อสายจีนกับสังคมไทย

References

Bi, X. L 毕旭玲. (2019). A study on the contemporary mythological revival of Gun and Yu: based on the analysis of folk narrative theory《当代鲧禹神话复兴现象初探:基于民俗叙事理论的分析》. *Journal of Chuxiong Normal University*, 34(04), 18-25. https://doi.org/10.3969/j.issn.1671-7406.2019.04.005

Chen, X., & Chen, Sh. G 陈雄 &陈戍国. (2019). On the exchange of Confucianism Buddhism and Taoism from the perspectives of Three Ritual Festivals《从孟秋时祭、中元节、盂兰盆节看儒释道三教交流》. *Journal of Chinese Culture*, (2), 112-119, 158-159. https://d.wanfangdata.com.cn/periodical/CiBQZXJpb2RpY2FsQ0hJU29scjkyMDI2MTAxMjE5NTI0NxIPemh3aGx0MjAxOTAyMDEzGggycjZqZTcycQ%3D%3D

Cheng, Q 程蔷. (2001). Sacrificial rituals and expressing ideas by behaviors among folks 《祭祀与民间行为叙事》. *Folklore Studies*, 16(1), 45-53. https://doi.org/10.3969/j.issn.1002-4360.2001.01.003

Dong, N. W., & Cheng, Q 董乃斌&程蔷. (2003). Compendium of folk narration 《民间叙事论纲》. *Journal of Guangdong Ocean University*, (5), 38-51. https://doi.org/10.3969/j.issn.1673-9159.2003.05.007

Gao, H. X 高洪兴. (2005). China's Ghost Festival and the theory of the Five Elements 《中国鬼节与阴阳五行:从清明节和中元节说起》. *Fudan Journal(Social Sciences Edition)*, 71(4), 132-140. https://doi.org/10.3969/j.issn.0257-0289.2005.04.017

Geertz, C. (1999). *The Interpretation of the Culture*. Shanghai: Shanghai Population Press. https://search.worldcat.org/th/title/42866763?utm_source=chatgpt.com

Gui, Sh., & Chen, X 桂胜&谌骁. (2021). Collusion and cooperation: resource transformation of safeguarding of festival intangible cultural heritage 《共谋与协力:节日类非物质文化遗产保护的资源化实践》. *Folklore Studies*, 37(3), 105-114, 159. https://doi.org/10.3969/j.issn.1002-4360.2021.03.013

Gu, Zh. L., & Wang, H. L 顾卓玲&王慧灵. (2024). The transmission of folk festivals from the perspective of folk narrative 《民俗叙事视角下的民俗节日传播》. *Jiaying Literature*, 39(14), 106-108. https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/JYWX202414032.html

Huang, Y. Q 黄燕群. (2009). Folklore culture and development of Guzhen tourism: a case of shaddock lamp activities 《民俗文化与古镇旅游的发展:以广西贺州市黄姚古镇中元节柚子灯活动为例》. *Journal of Hezhou University*, 25(9), 22-24, 46.

Ji, Zh. Y., & Wang, J 季中扬&王静. (2023). Passing on the publicity of traditional festivals in modern society: a case study of the Dragon Boat Festival in Liancheng village, Fujian province 《传统节日公共性的现代传承：以福建潋城村端午节为例》. *Journal of East China Normal University(Humanities and Social Sciences*, 55(2), 102-111, 175-176. https://www.ncpssd.cn/609f2309-1fc6-4296-b94e-9b34a7a975f5

Kawaguchi Y, & Bi, X. F 川口幸大&毕雪飞. (2019). The Ghost Festival and the Zhongyuan Festival: a case study of Guangdong Province and the Pearl River Delta 《盂兰节与中元节：以广东省、珠江三角洲事例为中心》. *Festival Studies*, 10(02), 43-54.

Li, D. F 李丹凤. (2025). Cultural symbiosis and symbolic integration: a study on the commonality construction mechanism of multi-ethnic festival culture in Guangxi 《文化共生与符号整合:广西多民族节日文化共同性构建机制研究》. *Guangxi Ethnic Studies*, 41(04), 162-169. https://doi.org/10.3969/j.issn.1004-454X.2025.04.019

ISSN 3057-076X (Online)

Liu, D. Ch 刘道超. (2014). On the modern value and utilization of Zhongyuan day in China 《我国中元习俗之现代价值及其利用》. *Journal of Nanning Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition*, 35(1), 1-5.

Lv, P. Zh 吕鹏志. (2020). Buddhist-Daoist rituals in medieval China: a new study on the origin of the Daoist Middle Prime Festival《中国中古时代的佛道混合仪式：道教中元节起源新探》. *Studies in World Religions*, 41(02), 101-108.

Lv, Y. Sh., & Zhu, B. Y. 吕永升&朱宝盈. (2019). Coexisting with the community: the 2006 Ullambana Festival of the thirty neighbors in Hong Kong's central district 《与社区共生:2006 年香港中区卅间街坊盂兰会》. *Festival Studies*, 10(2), 86-115.

Qiu, J. Y., & Duan, X. H 丘静云&段晓红. (2025). An exploration of the Chinese Ghost Festival customs in Betong peace village, Thailand 《泰国勿洞和平村华人中元节探析》. *Overseas Chinese Journal of Bagui*, 39(01), 26-33+94-95. https://doi.org/10.3969/j.issn.1008-9640.2015.12.119

Qin, X. H 覃肖华. (2015). A comparison of the Zhongyuan Festival cultural customs between the Zhuang-ethnic group in Guangxi, China and the Tày–Nùng ethnic group in Vietnam 《我国广西壮族与越南岱侬族中元节文化习俗的比较》. *Journal of Kaifeng Vocational College of Culture & Art*, 35(12), 252-253. https://doi.org/10.3969/j.issn.1002-3925.2025.01.003

Shiga I. (2019). The alchemist (Wang Gang Trans.). A comparative study of “the main subject of the Ullambana Festival”: centering on the modern Hong Kong Yulan Sheng Hui 《“盂兰盆会的主角”的比较研究：以现代香港的盂兰胜会为中心》. *Festival Studies*, 10(2), 64-85.

Tian, Zh. Y 田兆元. (2015). Festival myth: the concept and structure: a discussion centers on age Jingchu 《节日神话:概念及其结构:以<荆楚岁时记>为中心的讨论》. *Journal of Yangtze University(Social Sciences Edition)*, 38(04), 1-6. https://doi.org/10.3969/j.issn.1673-1395.2015.04.001

Thongtamsiri, W., & Thongtamsiri, T. (2020). The Hungry Ghost Festival: Beliefs of Chinese-Thai people in Buriram Province. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University, 16*(2), 109 – 127. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jla_ubu/article/view/247199

UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage《保护非物质文化遗产公约》. Paris: UNESCO. retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132540_chi

Wang, G 王钢. (2022). Historical documents of Wuhan Zhongyuan Festival customs《历史文献中的武汉中元节俗》. Wuhan Cultural & Historical Data, 43(08), 57-62. https://doi.org/10.3969/j.issn.1004-1737.2022.08.015

ISSN 3057-076X (Online)

Wang, Y. Y., Xia, Y. Q., & Wu, J 王友云,夏韵琴&伍娟. (2023). A sociological analysis of Zhongyuan Festival sacrifice customs: based on field investigation in Wuhua village, Shaoyang City, Hunan province 《中元节祭祀习俗的社会学分析:基于湖南省邵阳市五花村的田野调查》. *Festival Studies*, 14(02), 152-165.

Wang, Y 王尧. (2021). Hierarchies of folk narratives and their nominal-verbal dichromic system 《民间叙事的层级与名-动词性二维系统》. *Journal of Guangxi Minzu University(Philosophy and Social Science Edition)*, 43(05), 86-94.

Wang, G. H., & Tan, Zheng, W 王耿红&谭正伟. (2007). The Zhongyuan Festival and ancestor worship in Guangxi Zhuang-ethnicity 《广西壮族中元节与祖先崇拜》. *Journal of Science and Education*, 4(26), 181, 184. https://doi.org/10.3969/j.issn.1672-7894.2007.26.147

Zhang, F. Y., & Mao, H. Y 张方颖&毛海莹. (2022). Inheritance and communication of Zhongyuan Festival culture 《中元节文化的传承与传播》. *Literature Education*, 18(09), 181-183. https://doi.org/10.16692/j.cnki.wxjys.2022.09.043

Zhang, J. G 张舰戈. (2019). Research on the connotation evolution of Zhongyuan Festival from the Northern and Southern Dynasties to the Tang Dynasty《南北朝至唐代中元节内涵演变考》. *Tangdu Journal*, 35(01), 16-19. https://doi.org/10.3969/j.issn.1001-0300.2019.01.003

Zhang, X 张珣. (2015). Intangible cultural heritage: Incense-fire beliefs and pilgrimage rituals in folk religion 《非物质文化遗产:民间信仰的香火观念与进香仪式》. *Folklore Studies*, 31(6), 5-12.

Zhang, Sh. Sh 张士闪. (2026). Civilizational progress and living heritage: sacred genealogy, lived narrative and cultural significance of the Zhongyuan Festival《文明进程与生活传承：中元节的神圣谱系、生活叙事与文化意义》. *Qilu Realm of Arts*, 46(1), 15-24. https://doi.org/10.3969/j.issn.1002-2236.2026.01.003

Zhao, W. L 赵文丽. (2025). The modern translation and activation path of Zhongyuan Festival sacrificial symbols in clothing design from the threshold perspective《阈限视角下中元节祭祀符号在服装设计中的现代转译与活化路径》. *Fashion China*, 25(09), 80-84.

Zheng, X. J 郑晓君. (2010). An analysis of the Minnan folk custom of Zhongyuan Pudu《闽南“中元普度”民俗浅析》. *Social Sciences Review*, 25(02), 201-204. https://d.wanfangdata.com.cn/periodical/CiBQZXJpb2RpY2FsQ0hJU29scjkyMDI2MTAxMjE5NTI0NxIOUUsyMDEwMDE1Mzk3MTcaCHYycmJ6YXZ1

Zhou, Y 周阳. (2017). Cultural characteristics of the Ghosts' Festival from the perspective of the Halloween《从万圣节看中元节的文化特色》. *Dynamics of Social Sciences*, 40(05), 110-114. https://d.wanfangdata.com.cn/periodical/CiBQZXJpb2RpY2FsQ0hJU29scjkyMDI2MTAxMjE5NTI0NxIXUUtWMjAxNzIwMTcwNzIxMDAwMTA3NzMaCHIxZXZteWxx

ISSN 3057-076X (Online)